

Bulletin

12e Jaargang, No. 1
1e Kwartaal 1996

VOORWOORD VAN DE VOORZITTER

Dit Bulletin verschijnt te laat, maar het verschijnt toch, dankzij de bereidwillige medewerking van ons erelid de heer Verbunt.

Wat is er gebeurd? Onverwacht heeft onze redacteur May Quaedflieg zijn werkzaamheden voor het genootschap moeten staken. Zijn gewone burgerlijke baan, onderwijzer, vroeg steeds meer van hem en bovendien werd hij onafgebroken van alle kanten voor van alles gevraagd (zo gaat dat bij mensen die heel veel kunnen) zodat hij prioriteiten moest stellen. Het gevolg is genoemd. May is absoluut niet meer in de gelegenheid werk voor ons te doen.

Het bestuur werd door dit bericht zeer onverwacht voor grote problemen gesteld. Een oplossing op korte termijn leek onvindbaar. In feite was al besloten de leden via een brief te vertellen dat voorlopig geen Bulletin zou verschijnen, toen iemand het idee opperde om een beroep te doen op de heer Verbunt. Met schroom hebben we dit gedaan.

Het resultaat ligt hier voor U. De heer Verbunt bleek bereid voor een of twee nummers nog eens de redactie van het Bulletin op zich te nemen. De omvang per nummer zal iets beperkter zijn, maar hij doet zijn best om de inhoud de moeite waard te maken. En wie zou eraan twijfelen dat dit hem zal lukken?

Tot en met de zomer is hiermee de continuïteit gegarandeerd.

Voor het bestuur is het een bijzondere ervaring aan den lijve te mogen ondervinden hoe verdienstelijk een ERELID kan zijn. Chapeau voor de heer Verbunt.

A. Verreck
voorzitter.

VOOR MAY QUAEDFLIEG

Het huilen stond je nader dan het lachen, toen je in februari moest vertellen dat je noodgedwongen je activiteiten voor het OCGL moest staken. Je overviel ons met je bericht op een ogenblik dat de plannen voor het nieuwe jaar in uitvoering kwamen, zodat de verleiding groot was tegen je voornemen in te gaan en te proberen je om te praten. We hebben dit toch niet gedaan. We wisten immers met hoeveel liefde en gedrevenheid je met name als redacteur van Bulletin en Jaarboek je werk deed en gedaan had; er moest dus wel een grondige reden zijn om nu opeens met alles te stoppen. Met jou vonden we alles zeer verdrietig.

We zijn ons zeer bewust van het verlies dat we geleden hebben door je vertrek. Je bent een alleskunner, iemand van het soort waar elk bestuur smachtend en met verlangen naar uitzielt. Schrijven, onderzoeken, uitwerken, plannen, redigeren, lay out bedenken en realiseren, drukklaar maken, tekenen, de verzending regelen: noem iets op wat bij de redactie hoort en ik weet zeker dat je het niet alleen kunt maar ook doet, als je eenmaal de zaak op je hebt genomen. Bulletin en Jaarboek waren jouw zaak, jouw prestatie; de hulp die je hier en daar geboden werd was vergeleken bij wat jezelf deed, kruimelwerk. Je was precies de werkgeek die we nodig hadden en hierom weten we deste beter hoezeer we je missen en zullen missen.

We hopen spoedig een goede opvolger te vinden. Al zal dit niet eenvoudig zijn.

Intussen koesteren we het werk dat je als bestuurslid en redacteur voor het OCGL hebt geleverd, met respect en dankbaarheid.

A.Verreck

NIEUW ADRES VOOR REDACTIE EN SECRETARIAAT VAN HET OCGL

Vanaf nu is het adres van redactie en secretariaat gevestigd op Groenstraat West 3 6374 JK Landgraaf
tel 045-55315803

100 JAAR STATION SCHAESBERG.

Juist dit jaar van het "Industrieel Monument" is de spoorlijn Sittard-Herzogenrath 100 jaar oud. Op 1 mei 1896 werd deze lijn officieel in gebruik genomen. De aanleg van deze spoorbaan heeft heel wat hoofdbrekens gekost. De Ned. Overheid was er helemaal niet in geïnteresseerd. De Maastrichtenaar H. Sarolea kreeg op 24 mei 1889 als "volleerd spoorwegbouwer", toestemming tot aanleg van een spoorbaan van Sittard naar de Oostelijke Mijnstreek. Aangezien van Staatswege een financiële bijdrage was afgewezen werd tot verwezenlijking de "Zuider Spoorweg Maatschappij" opgericht. Samen met de Akense industrieëlen en gebroeders Honigmann wist Sarolea te bereiken dat door particulieren de spoorweg Sittard-Herzogenrath kon worden aangelegd. Deze samenwerking gaf vervolgens de stoot tot oprichting van de O.N.Mijnen. Om echter tot een goede en kosten besparende spoorbaan te komen, was het noodzakelijk een zo vlak mogelijk traject te kiezen. Het Limburgse landschap is echter niet bepaald ideaal voor dit ontwerp. De te volgen route moest zoveel mogelijk door gleuven of ophogingen en het landschap ontzien. Maar voor de heuvelrug Schaesberg naar het dal Eygelshoven bleek dit niet mogelijk. De gleuf en dijk deelde de gemeente Schaesberg in twee en viel bij de gemeenteraad en Graaf Willem Heinrich van Schaesberg niet in goede aarde. De graaf liet het zelfs tot een proces, met onteigening in het vooruitzicht, komen alvorens over te gaan tot verkoop van de benodigde gronden en bosgebied. De gemeenten welke werden aangedaan kregen het verzoek tot financiële bijdragen en de mogelijkheid een station te bouwen. De Schaesbergse Raad stond echter afwijzend ten opzichte van dit plan. Alleen de burgemeester was voor en zag het nut ervan in. Dit had tot gevolg dat de burgervader (Baron de Rosen) besloot uit eigen middelen het station te laten bouwen. Dit station staat als enige, nog in de oorspronkelijke vorm, aan deze spoorlijn. In het jaar 1896 was het project klaar en men besloot op 30 april met een feestelijk versierde trein, met genodigden, een reis langs alle stations te maken. Deze openingsdag, donderdag 30 april, werd zeer waarschijnlijk gekozen omdat men anders volgens de toenmalige vastenwet van de vleesgerechten op vrijdag bij het feestbanket moest afzien.

Bij alle stations werd gestopt en de gasten begroet.

In Schaesberg gebeurde dit door de harmonie en de schoolkinderen met vlaggetjes. Omdat men hier het hoogste punt van de spoorbaan had bereikt werden 108 krachtig donderende vreugdeschoten gelost. Deze moesten ver schallen over Limburg en het Duitse buurland.

Na 1 mei 1896 was er een geregelde dienst op deze lijn en werd gebruikt voor personenvervoer vanuit midden Limburg voor arbeiders in de nieuwe industrie. Al spoedig werd dan ook deze spoorverbinding spottende aangeduid met "het Piere Tsugske".

Nu na 100 jaar heeft Landgraaf nog het oorspronkelijke oude stationsgebouw aan deze spoorbaan welke verbinding heeft met de Duitse spoorwegen. Het industrieel verleden van deze streek geeft duidelijk aan dat men hier te doen heeft met een industrieel erfgoed met rijke culturele waarde. Om deze reden is deze spoorlijn dan ook opgenomen in de Mijn-monumenten Inventarisatie Projectlijst (M.I.P.) onder registratienr. 2005270. De spoorbrug Kerkveldstraat onder nr. 2005735 en aan de Dr. Calsstraat onder nr. 2005743. Maar het station Landgraaf (voorheen Schaesberg) aan de spoorlijn Sittard-Heerlen-Herzogenrath staat vermeld onder nr. 2005742 als zijnde een MONUMENT. Hoe handelen we nu met een dergelijk oud industrieel erfgoed of monument?

De eind-beslissing gaat steeds uit naar twee gedachten.

- Eenerzijds wil men sparen wat eerder is gemaakt.
- Anderzijds is de vraag, wat zijn de financiële bedragen daaraan verbonden.

Bij een goed monumentenbeleid verondersteld men hier aangepaste duidelijkheid en een daarin geïnteresseerde bevolking.

- Wil men sparen wat eerder is gemaakt, dan spreken wij hier over een monument van bedrijf en techniek hetgeen samengaat met de vroegere periode van industriealisatie. Zeker voor een gemeente als Landgraaf die in de geschiedenis sterk is bepaald door een specifieke vorm van Mijn Industrie. Hier mag men dus spreken over een karakteristiek gebouw van culturele waarde.

- De vraag wat zijn de kosten tot behoud?? GEEN!!!

Neem het station op in de lijst der monumenten. Laat het bestaan zoals het nu is, het voldoet als station en heeft de juiste ligging. Hier is geen nieuw gebouw nodig. Alleen een open loket zodat het voor de reizigers voldoet. Geen automaat want die is niet voor internationaal verkeer (indien men naar Herzogenrath of Aken wil). De bevolking is hierin zeker geïnteresseerd. Heeft hierin de Gemeente het laatste woord??? Of heeft onze Burger-vader de zelfde gedachten als zijn voorganger, Baron de Rosen die in 1896 burgemeester was??

H.Rade O.C.G.L. Sectie Monumenten & Cultuur.

HEEMKUNDEVERENIGING O.C.G.L.

Jaarverslag verenigingsjaar 1995

Op 31 december 1995 kende het algemeen bestuur van het OCGL de volgende samenstelling:

- A.J.Verreck, voorzitter
- M.M.J.H. Quaedflieg, 1e secretaris en eindredacteur Bulletin/Jaarboek
- H.W.M.Robroek, 2e secretaris
- J.J.Beckers, penningmeester
- M.Nederpel, namens sectie *Film, Fotografie en Monumenten*
- W.Ploemen, namens sectie *Genealogie en Streekgeschiedenis*
- A.J.H.Heinen, namens de sectie *Dialect*
- J.J.H.Rietveld, als vertegenwoordiger OCGL in de Culturele Raad

Vergaderingen

Het voltallige AB vergaderde 6 keer; het DB kwam hierbovenop nog 6 maal bijeen. Vier keer was er overleg van het DB met de wethouder en een ambtenaar van Cultuur. Tweemaal nam een vertegenwoordiger van het DB deel aan overleg met wijkvertegenwoordigers.

De Algemene Ledenvergadering vond plaats op 7 maart 1995. Er namen 25 leden deel. Er werd afscheid genomen van Wiel Beckers, die in de loop van het jaar 1994 zijn bestuurslidmaatschap had opgezegd.

Frans Vreuls stelde zich niet herverkiesbaar als penningmeester en bestuurslid maar verklaarde zich wel bereid de functie te blijven waarnemen tot een nieuwe penningmeester gevonden zou zijn. Vanaf 1 augustus nam J.J.Beckers als nieuwe penningmeester zitting in het bestuur.

Ledenbestand

In 1995 groeide de vereniging verder. Per 31 december waren er, inclusief de gezinslidmaatschappen, 276 leden.

Publicaties

De 4 Bulletins en het Jaarboek 1994/1995 verschenen regelmatig en op tijd. Het Jaarboek werd opnieuw goed verkocht, maar was niet zo succesvol als de speciale uitgave van 1993/1994.

De Sectie Film, Fotografie en Monumenten publiceerde in juni een nieuw nummer in de reeks *Ken Landgraaf*, met 16 wandelingen in de gemeente.

De Secties en Werkgroepen

De sectie *Genealogie en Streekgeschiedenis* groeide verder naar meer dan 60 leden. De secties *Dialect en Film*, *Fotografie en Monumenten* bleven gelijk van omvang. Enkele leden van de sectie *Archeologie* zeiden hun lidmaatschap op uit onvrede met het verenigingsbeleid, met als gevolg dat de sectie nog slechts moeizaam functioneert.

Tengevolge van de explosieve groei van de *Werkplaats* en de voortdurende uitbreiding van het *Documentatiecentrum* namen de werkzaamheden van de *wg Archief* aanzienlijk toe. De werkgroep beheert het Archief en verzorgt de openstelling van de werkplaats op woensdag- en zaterdagmiddag. Een ernstig verlies leed de werkgroep door het vertrek van Mat Heyen. Er is voor hem nog geen vervanger gevonden. De functie van de werkgroep is zo wezenlijk geworden voor het functioneren van een vitaal deel van de vereniging, dat overwogen moet worden of hij niet moet vertegenwoordigd zijn in het hoofdbestuur.

De werkgroep *Onderhoud en Beheer* heeft in de loop van het verenigingsjaar belangrijk werk gedaan. Een overzicht van zijn werkzaamheden is bij de stukken gevoegd.

Activiteiten

1. De Werkplaats

De werkplaats op woensdag- en zaterdagmiddag biedt ruimte voor alle leden van de vereniging om in het gebouw te werken, onderzoek te doen etc. Ze wordt beheerd en verzorgd door eigen leden, die samenwerken in de *wg Archief*. De werkplaats is een zeer groot succes en trekt met name veel mensen aan die bezig zijn met onderzoek op genealogisch gebied. Er komen per keer tussen de 15 en 35 mensen. De toeloop is zo groot dat er soms plaatsgebrek ont-

staat. Doordat er ook veel niet-leden komen ontstond een discussie over de vraag of we volledig openbaar moesten worden of dat we aan het verenigingskarakter moesten vasthouden. Binnen het bestuur is besloten aan het verenigingskarakter vast te houden, wat betekent dat alleen leden of aspirant-leden aan de werkplaats mogen deelnemen. Er wordt gediscussieerd over de vraag of er niet een verenigingspas moet komen en of er niet ook door de leden een extra-bijdrage moet worden betaald om aan de werkplaats te mogen deelnemen. Deze discussie loopt nog. En probleem apart is het vinden van voldoende deskundigheid om het archief op alle studieterranen van het Genootschap voldoende in te richten.

2. Verenigingsactiviteiten

Het in het jaarplan voorgestelde programma is volledig uitgevoerd. De deelname was goed. De lezing van de heer Niederer over Sporen van de Romeinen trok 45 mensen; aan de excursie naar de kerk van Nieuwenhagen en het Sjpans Kentje onder leiding van kapelaan L'Ortije namen 28 mensen deel; de excursie naar Strijthagen onder leiding van de heer Rademakers en de eropvolgende barbecue trok 41 mensen; aan de bustocht langs landgraafse monumenten op 7 september namen 32 mensen deel; bij de aanbieding van het Jaarboek die werd opgeluisterd door een prachtige voordracht van W.Packbiers waren 20 mensen aanwezig; evenveel aanwezigen waren er op de dialectavond over Schutterijen en Processies; deze avond werd extra-goed door de prachtige vloeistofdial's van de heer Wiermans uit Amstenrade.

3. Sectieactiviteiten

Alle secties hebben de in het jaarprogramma aangekondigde activiteiten en plannen gerealiseerd. Sectie Genealogie organiseerde in oktober een lezing door de heer Hamers en een excursie naar het provinciaal archief in Maastricht.

4. Museum

Een kleine projectgroep Archeologie is gestart met de inrichting de van vitrines in de vergaderzaal

met geologische en prehistorische vondsten. Er is bovendien gestart met het plannen van een expositie van katholieke devotionalia in een aantal vitrines in de grote zaal; een deel hiervan is in de afgelopen zomer tentoongesteld in de grote hal van het gemeentehuis.

Er ontstaat een verzameling machines en materialen uit de schoenmakerswerkplaats via bruiklenen..

Huisvesting

De explosieve groei van de werkplaats en het archief leidt tot problemen met de beschikbare ruimte. Er is in de loop van het jaar overlegd hoe we deze problemen zullen oplossen. Gedacht is aan aanvullende voorzieningen op de speelplaats achter het gebouw. Er is bij de gemeente hierover een eerste balletje opgeworpen.

Samenvattend

Het gaat op veel terreinen goed met de vereniging. Het ledenaantal groeit, er zijn talrijke vrijwilligers die zich op veel manieren voor de vereniging inzetten, we hebben een schitterend archief, er groeien goede ideeën voor het museum, er is een grote deelname voor al onze activiteiten.

Er zijn ook enkele belangrijke problemen, zoals het verjongen van de leiding en het vinden van goede bestuursleden, het scheppen van ruimte voor al onze werkzaamheden en het levendig houden van de belangstelling voor archeologie en monumenten binnen de vereniging. Problemen die maar moeilijk op te lossen zijn. Al met al kunnen we terugzien op een goed verenigingsjaar.

Maart, 1996
Albert Verreck

JAARPLAN 1996

Het jaarplan sluit nauw aan bij dat van 1995. De secties zetten hun vaste werkzaamheden voort. Onderhoud en beheer van het gebouw zullen plaatsvinden conform de vastgestelde prioriteitenlijst. Er is een uitgebreid algemeen activiteitenprogramma, dat is gepubliceerd in het Bulletin van december.

Buiten deze opgesomde activiteiten worden er in 1996 geen nieuwe dingen opgenomen.

BELEID IN 1996

Het beleid zal zich vooral richten op de volgende zaken:

1. **Het verder bouwen aan de werkplaats en het documentatiecentrum.**

Nu er met zoveel succes gestart is, zal het zaak zijn het bereikte met zorg te consolideren zodat een goede groei mogelijk blijft. Het beheer van de werkplaats zal bijzondere zorg blijven vragen, met name vanwege de ruimte voor de vrijwilligers om hun werk goed te kunnen doen. Verder vraagt de regulering van de deelname aandacht: ook als we kiezen voor een toegankelijkheid voor alleen verenigingsleden of aspiranten, zal een zekere mate van regulering onvermijdelijk zijn. Te denken valt aan een pasjessysteem en een mogelijkheid van een extra-bijdrage naar rato van de omvang van de deelname.

Het bestuur vraagt en krijgt toestemming van de vergadering om in de loop van het jaar in overleg met het bestuur van de sectie Genealogie en wg Archief een goede regeling te ontwikkelen.

Zorg wordt ook gevraagd voor de ruimtelijke problematiek. Er moet voldoende plaats blijven voor archief, deelnemers en museale functie. Hierover wordt overlegd met de gemeente.

2. **De wg Archief.**

Er moet een nieuwe coördinator gezocht worden als opvolger van Math.Heyen. Deze opvolger zal lid

worden van het hoofdbestuur, omdat het goede beheer van archief en documentatiecentrum een kernfunctie is geworden van het genootschap. **Het bestuur verzoekt de vergadering hiermee akkoord te gaan en verkrijgt dit akkoord.** Noodzakelijk is ook een uitbreiding van de deskundigheid, ten dele in de richting van de automatisering en ten dele in de richting van een bredere inhoudelijke bekwaamheid ten aanzien van aanschaffing en uitbreiding van het archief- en documentatiebezit.

3. **Bulletin en Jaarboek**

Het wegvallen van May Quaedflieg is een ramp. Het hele redactionele beleid berustte bij May. Er zal een nieuwe redacteur moeten komen, of liever nog een nieuwe redactie. We moeten voorkomen dat we opnieuw totaal afhankelijk worden van een persoon. De risico's voor het genootschap en de druk op die persoon worden dan veel te groot. **Het bestuur zal hieraan in de komende maanden met prioriteit werken. Suggesties en voorstellen zijn welkom. Het bestuur zal echter zelf actie ondernemen.**

4. **Versterking van het bestuur**

Het bestuur is ernstig ingekrompen; bovendien is de gemiddelde leeftijd te hoog. We moeten in dit jaar hoe dan ook bestuurlijke versterking krijgen, zowel wat het hoofdbestuur betreft als wat betreft de leiding van de secties en wg Onderhoud en Beheer. Er rust te veel verantwoordelijkheid bij te weinig mensen. **Graag voorstellen. Echter het bestuur zal zelf met mensen gaan praten; dus alles via het bestuur.** Ook is er wat extra-mankracht nodig voor het activiteitenprogramma.

5. **Uitbouw van het museum**

In 1996 zal het geologisch-archeologisch deel worden afgerond. Het krijgt zijn plaats in de vergaderruimte. Ook in 1996 wordt het deel **Katholieke Devotionalia ingericht in de grote zaal.** **geprobeerd zal worden een aanzet te doen in de**

richting van een schoenmakerswerkplaats. Er zijn mensen nodig die meehelpen bij de inrichting zelf. Voor de Devotionalia kunnen we nog spullen gebruiken.

Medewerkers zijn welkom

6. Publicaties

Het **Landgraafs Straatnamenboek** zou eigenlijk door ons genootschap in dit jaar gepubliceerd moeten worden. Ook zouden we iets moeten doen aan **Moderne industriële monumenten**.

Wie wil hieraan meedoen ?

maart 1996

A.Verreck, voorzitter

AFSCHEID VAN FRANS VREULS ALS PENNINGMEESTER

Tijdens de jaarvergadering heeft de voorzitter officieel afscheid genomen van Frans Vreuls, die tot augustus 1995 het penningmeesterschap heeft waargenomen. Frans Vreuls heeft drie jaar als penningmeester voor ons gewerkt en zeer goede kwaliteit geleverd. Zijn bijdrage terzake boekhouding, begroting en beheer is voortreffelijk geweest en zal de komende jaren het werk van nieuwe penningmeesters aanzienlijk verlichten. Door zijn grote deskundigheid heeft hij ook een groot stem-pel gedrukt op het bestuursbeleid als geheel. Jammer dat hij nu al zijn functie moest neerleggen. Heel jammer.

Het OCGL is hem heel wat verschuldigd en nodigt hem en zijn vrouw ten afscheid uit op de barbecue van 29 juni in Strijthagen.

EXCURSIE EN BARBECUE STRIJTHAGERMOLEN

Het is nog mogelijk in te schrijven voor deze excursie/barbecue.

Informatie over programma wordt tijdig aan de inschrijvers toegezonden. Voor betaling van de kosten ontvangt U een betaalcheque.

MONUMENTENDAG 14 SEPTEMBER

De monumentendag valt niet op 7 maar op 14 september. Per ongeluk is in het vorige Bulletin een verkeerde datum vermeld.

We sluiten ons aan bij het landelijk thema, dat luidt: **INDUSTRIËLE MONUMENTEN.**

Per bus zullen we op die dag tussen 13.30 en 17.00 uur belangrijke punten uit het industriële verleden van Landgraaf bezoeken. Voor leden is de deelname gratis. Nadere informatie volgt in augustus.

Inschrijving is nog mogelijk bij het secretariaats-adres.

Oet 't dagbook van twieë milkboere oet de gów
ouw tied.

Milkboere zoeë wieste die vreuger houws, zoeng vieëtig
bis vieftig joar geleje, die vingste nit mieë umdat die
geweun nit mieë besjtónt. Noa 't leëze van 't dagbook
van twieë van die milkboere, han ich mich aafgevraagd,
of 't doe wal zoeng gów tied woar vuër de lüj, wieste
wal ins huësj vertelle.

Mar doa uëver wil ich 't nit ha. Mieng bedoeling is
alling mar um nog ins in herinnering te bringe wie dat
vreuger vuër d'r kreeg góng, wen inne mit de milk langs
de dure varet en wat zoene milkboer da allenuj mitma-
ket.

Va de twieë milkboere woa ich 't uëver wil ha, is inne
nog in leëve. D'r angere woar ee gans sjtuk ouwer en is
ee paar joar geleje gesjtórve. Mae zieng herinneringe
zint bewaard geblieëve en in 't gedenkbook va Egelze
sjeet nog ing sjun foto van 'm mit als óngersjrif: "D'r
letste milkboer van Egelze mit peëd en kaar".

Gebore i Heijtse, get boave Remunj, koam ozze Egelzer
milkboer i 1926 noa Egelze. Woar noeëts urges geweë en
woos va de ganse welt nieks aaf. Woar i Heijtse gebore
en gedupt, góng doa noa de sjoeël en noa de kirk en
koam es ópgesjoate jóng sóndigs noa de mis wal ins in
de wieëdsjaf teëgenuëver de kirk um zich ee gleëske
beer te drinke.

Twieë kier in 't joar, mit kirmus en vasteloavend, dat
woëd zich wal ins ee paar gleëskes mieë gedrónke. Mar
dat woar 't dan óch.

En noe sjtong heë i Egelze. Houw noeëts va Egelze
gehoeëd, koeët ginne duivel, kallet óch gans angesj wie
die va Egelze en versjtóng dön döks mar haof.

't Ergste woeat evvel, heë houw nit veuël op de nōād en
gee werk en houw al vlot in de sjmieze, daste óch i
Egelze nieks vuër nieks kreegs en vuër alles moeëts
betale.

Noa ing kótte tied beij de Mijnstreek i Heële gewirkt
te ha, is heë noa de " Nieuwe Kerkraadse Melk Inrich-
ting, N.K.M.I." gegaange, umdat die innen zeukete deë i
Kerkroa, Egelze en nog get va die dörper mit de milk
langs de duër wool vare.

Heë maket innen gówe i-druk en woëd aagenoame.

Zoeë vong 't aa, evvel ginne gedanke dat heë vieëtig

joar later ziene letste toer zów make.
Vieëtig joar, mieë wie ee haof miensjeleëve, daag i
daag oet, zoeëmer en winkter, werm of kaod, reëge of
sjneej, Poasje, Pinkstere of Krismes, d'r milkboer
varet ziene toer, de lûj wole gidder daag frissje milk
ha.

Deë angere milkboer woa ich 't uëver wil ha, woar inne
richtige Waobicher jóng oet ee hoeshouwe mit zieëve
jónges en ee meëdje. Wat 't werk aageet en óch wat ze
zoeë óngerweëgs mitmakete, doa zoat bouw gee versjil
dri. 't Insigste versjil woar egentlicht, dat deë va
Egelze smörges i Kirkroa en deë va Waobich i Heële
begós te vare.

De ieësjte twieë daag noadat ze aagenoame woare, woare
um i te wirke, woaste alles koeëts vinge, get te wenne
an 't peëd, wie de kaar gelane moeët weëde, wieste de
waar moeëts behandle, uëver d'r toer deëste moeëts
vare en wieste mit de klante moeëts umgoa.

D'r dreijde daag woar proofvare en d'r veerde dag al
drek alling: va Kirkroa noa Sjevemet uëver de Kloe-
ësterbusjsjtroat noa de Vink en de Bosse, da bouw alle
sjtroatte i Egelze en 't letste noa de Grunsjtroat en
Brókkelse bis graad vuër de grens.

Va Heële oet góng d'r toer uëver Leenhof, de Dokter
Calssjtroat óp noa de ouw Hoeëpel, Egelze, de
Grunsjtroat en 't letst noa 't Lauradörp.

Gidderdaag woar 't 'tzelfde wirkpatroeën dat begós mit
roskamme, busjtele en de hove sjwat wiekse van 't peëd,
't peëd d'r haam mit 't anger gesjieër en de lieng
umhaange en i-sjpanne in de kaar en doabej d'r mónkbül
mit 't vreëte nit vergeëte.

In d'r winkter, aavangs november, moeët 't peëd rónkum
besjlage weëde mit winkteriezere. Die winkteriezere
houwe an de óngerzie veer löäker mit gewin woa sjtolle
dri geddrieënd moeëte weëde went 't glad woeëd óp d'r
weg.

Zoeë lang die sjtolle nog nit drónger zoate, koeët zich
allergande zouwerij in die löäker vastzette en da
moeëtste went de sjtolle drónger moeëte 't gewin op-
nuijts óptappe.

Dat woar sjwoar werk en óch 't dri-drieëne van die
sjtolle, vuéral beij de hingesjte poeëte en wens de

pech houws, vótset 't peëd dich óch nog ins ing kieër in 't gezich.

Wen 't peëd verzörgd woar, koam de kaar.

Doa darvet nieks aa makere. Gidderdaag de beum, 't getsüg en de remme kontrolere. De remme moeëte pieko-bello in oader zieë. Bergaaf moeët ummer beiijgeremd weëde, angesj kroog 't peëd de kaar nit gehaode. Op de zie woamit geremd woeëd, woeëd óp d'r remblok ee sjtuk van innen ouwe autobank gehouwe. Dat woar vuër 't versjliete en 't remmet óch beëter.

't Bedene va de remme góng mit innen sjwungel of innen hebel. Da houwste an ing zie va de kaar óch nog ing kette um 't rad vas te zette. Beij gidder klant moe-etste doomit 't rad vaszette dat 't peëd dich nit mit de kaar d'r tussjenoet kniepet.

Alles moët noagekieëke weëde en in d'r winkter woarste óch noch verplich om vure twieë en links hing ing petrolslamp óp de kaar te ha, angesj kreegste ee gemo-ald.

Wenste doomit veëdig woars, koeëtste beginnen mit 't lane va de kaar. Eier, bótter, bóttermilk, beksjkes mit fleutekieës en ach of tieën teute mit vieëtig liter milk.

In d'r zoeëmer woeëte nog wal ins nate zek gebroek um alles get keul te haode. Zoer milk koeëtste nit verkope en weke fleutekieës woeëtste óch nit kwiet.

In d'r winkter woar 't probleem dat dich d'r kroam góng bevreze. Wen 't flink vroor, woar döks mieë wie de haofsjeed va de milk bevrore. Die koeëtste da alling nog mar broeke vur 't vieë. Een anger probleem in d'r winkter woare de eier. Och al houwste ze dik i-gepak in ing dekke, d'r knappete ummer inne hoop kapot. D'r fleutekieës vroor dich vas in de beksjkes en de bótter woeëd sjteehel, doa koeëtste inne ee loak mit in d'r kop houwe.

Woar de kaar gelane, da koeët 't sjpil beginnen. Ieësj de fike wessje, en da heesjet 't aafvare noa de klante.

Graad wie uëveraal, houw óch innen milkboer gowwe en sjlechte klante, klante dieste vertrouwe koeëts mar óch klantedie proberete inne um 'n oer te houwe, klante die ummer direk betalete en wer angere die poefete va de

ing weëk i de anger vuër dat ze wer ins get van d'r poef aafbetalete.

E da die klante die ummer get te zevere houwe, beij dön houw d'r milkboer 't ummer gedoa.

Woar get nit noa d'r zin, da woar d'r milkboer 't sjoot. Woar de milk zoer gewoeëde da heesjet 't bouw ummer: "Woar zieëker ouw milk ?", mar dat zie d'r

keëtel nit reen houwe, doa magetste nieks va zage.

Diezelfde sjtóngge dich och ummer óp de vingere te kieke, datste d'r liter óch waalgood vol makets.

Houwe ze nieks te rouwele uëver de milk, da koeëtste d'r sjtaat óp make, dat ze wal get angesj houwe; da houwe ze vas en zieëker ging frissje eier of pölle-eier gehad.

En woar ins ee gesjtempeld ei tussje de frissje eier gekoame, dat moeëtste dich wal ins get aahuëëre. Wenste ing hón d'rtussje houws mit ing kling drukkerij in de vót, da kanste zoeëget doch wal ins kriege.

Mar wen betaald moeët weëde, sjikkete ze ee kink mit ee paar gölle a g'n duër en doge graad es went ze nit heem woare D'r res va d'r poef bleef da mar wir sjtoa.

De gówe nit tenoa gesjproake, mar vuër ee paar gölle dich de kaat wille leëze um ee sjtuksjke va d'r poef te betale, woar ging zeldzaamheid.

D'r poef in natura aaf wille betale, doa zalle vier mar nit uëver kalle.

Mar d'r woar óch óp veuël plaatsje richtige ermood. Doa houwste evvel bouw noeëts probleme en wen gaar nieks mieë in de buësj woar, dat woeëd geweun ee biets oet-gehólpe durch ee literke vuër nieks te geëve.

Heij en doa woeëd da ee bietje oetgesjpaard, ee klee bietje winniger in d'r liter, dat merket doch ginne en deë erme duivel woar gehólpe.

Mar 't goof óch nog veuël sjunne anger dinger.

Smondigs woar uëveraál wesjdaag en óp minnige plaatsj effe mithelpe d'r wesjkeëtel óp de forneus zette, woar gans normaal.

Smiddigs, wen de wesj druëg woar, effe mithelpe de lakes rechtrekke, doa kiekeste nit mieë va óp.

Dich zelver innen keëtel in de aanrech pakke omdat de mam graad ee kink an de brós houw; woarum óch nit.

Of dat de mam óp d'r dusj ee kink an 't vieësjje woar en ande vuërdueër góng de bel. Dat passetste geweun effe óp dat deë klinge nit van d'r dusj rollet.

Beij de apetieske koeëte ze dich óch bouw uëveraal wenste wer mit ee brifke koams va d'r inne of angere klant.

Wat óch geweun van dich verwach woeëd, óch umdat ze wooste datste gód sjwiege koeëts, daste zoeë bietje es sociaal wirker mithelpets um de probleme óp te losse die zich heij en doa wal ins vuërdoge.

En da die sjun geboende trappe dieste heij en doa teëge koams. Wenste evvel ing kieër mit ing vol teut milk zoeng trap eraaf geroetsjd bis en dieng bóks sjeet bis boave de kneje sjtief va de milk, da vingste an dat soat trappe nieks mieë aa.

Um de lüj va d'r innen noa d'r angere kank uëver te vare wen i Egelze de baak wer ins uëvergelope woar, dat woar óch wer zoeë baantje. Dat doogste geweun.

Egelze woar doch ee bietje apaat dörp.
An d'r koelsjtup koeëtste zieë daste i Egelze woars.

Of dat óch durch d't koelstup gekoame woar, weet ich nit, mar 't woar óp inne pinkstermondig. Wie ich beij innen klant eroet koam, loag 't peëd óp g'n sjtroat. Of dat 't bedwelmt woar van d'r koelsjtup of geweun umgevalle woar, ich weet 't nit. Mar wat 't ergste woar, dat alletwieë de beum van de kaar uëvergebroake woare. God zij dank vingste da nog innen sjriener deë dich die beum mit ee paar latte provisoriesj makt, angesj sjtóngste doch mar sjun te kieke en dat óp pinkstermondig.

Gidderdaag vareste d'rzelfde toeër, alling teëge d'r ieësjte va d'r mond moeëtste zörge daste vreug i Egelze woars. Da houwe de beamte óp de koel geld gekrieëge. Wenste da nit vreug d'rbeij woars, da woar d'r bekker of d'r sjlechter dich al vuër geweë. Duks koam innen van die twieë dich al teëge en goof dich ee teke dat nieks mieë doa woar. Een bietje dreige, daste da doch mar ins mit d'r sjtieger moeëts goa kalle, doog mirakele. D'rzelfde daag

houwste 't geld heem.

Zoeë woar ummer wal get.

't Woare döks lang en sjwoar daag en doch woar 't sjun werk.

Wenste d'r letste klant i Bróckkelze of in 't Lauradörp bedeed houws en d'r houw zich ging óngelukker vuërg-eoa, da vool 't allenuj nog mit.

Mit gówe zin góng 't da wer óp irkroa of Heële aa vuër 't letste sjtuk en dat woar 't peëd verzörge en de milksteute reen make vuër d'r angere daag.

Da óp d'r fiets noa heem, da houwste twellef en in d'r winkter óch wal ins zestieën sjtönd drópzitte.

Mar dat houw óch wir zie vuërdeel.

Sjloape doogste wie innen bók.

Wil Packbiers
november 1995

Hebt u een artikeltje voor in het volgende
"Bulletin"?

Dan kunt u ons daar heel veel plezier
mee doen.

Maar dan moet u het ons toezenden
vóór 15 mei

Want het volgende Bulletin moet vóór 15 juni
verschijnen.

Wat kostte vroeger een soldaat?

Overgenomen uit "DE GLOBE". Een geïllustreerd weekblad van 3 juni 1907.

Betrekkelijk veel meer dan nu. De Grieksche soldenier - Ruiters waren natuurlijk veel duurder - veroorzaakte vóór 2300 jaren, naar onzen geldstandaard gerekend f.11 à f.30 kosten per maand.

Ten tijde van Scipio kostte de Romeinsche soldaat f.4,50 in Caesars tijden f.9,60 tot f.10,60. De pretoriaan kreeg een kleine f.30 als soldij. De middeleeuwen kenden geen staande legers. Eerst de soldeniers-legers der landsknechten vormen den overgang naar onze tijden.

De landsknecht ontving een maandelijksche soldij van ongeveer 18 gulden, de officieren natuurlijk meer, een kapitein bijvoorbeeld 1800 gulden, waarvan hij evenwel zijn persoonlijke bedienden, schrijvers en beampten moest betalen. Bij de Zwitsersche soldeniers in het laatst der 16de eeuw ontving de musketier, die met een vuurwapen wist om te gaan, ongeveer f.12, de boogschutter ruim f.10. In den dertigjarigen oorlog steeg de soldij ten gevolge van de concurrentie tot f.60 per maand. Als men bedenkt dat de geldwaarde van f.60 in de 17de eeuw ongeveer gelijk staat met f.300 in onzen tijd, is het te begrijpen, dat in dien tijd ieder gaarne soldaat wilde worden. Ook het Fransche leger voor honderd jaar werd zeer ruim beloond. De infanterist ontving ongeveer f.50, de lichte ruiter f.54, de zware ruiter ruim f.60. In de 19de eeuw (1815-1850) kostte de soldaat f.26 tegen ruim f.10 ten tijde van Frederik den Grooten. Daar echter voor 50 jaar met f.26 ongeveer driemaal zoo veel was te beginnen als nu, zou volgens onzen tegenwoordigen geldstandaard minstens 80 gulden betaald moeten worden, wat echter, zooals men weet, niet het geval is, daar een soldaat tegenwoordig ruim f.40 kost.

DE JEUGD VROEGER.

Ja, die jeugd van nu is toch iets anders dan die van vroeger. Over die van nu zullen wij het niet hebben maar wel over die van vroeger. Dat waren echte kwajongens. Ondeugende jongens dus. Ze deden alles wat niet deugde. Nu is dit niet direct "HEEMKUNDE" maar net zo goed als wij het touwtje springen van de meisjes aanhalen bij spelletjes van vroeger mogen wij ook wel eens iets vertellen van wat de jongens vroeger deden.

Ja, nu ik de leeftijd van Over Grootvader heb bereikt, durf ik dat wel te vertellen.

Wij waren echte kwajongens hoor. Onze ouders hebben heel wat meegemaakt met ons. Ik herinner me het volgende gezegde: "Waar moet dat met jullie naar toe? Jullie groeien op voor galg en rad".

Gelukkig is het niet zo ver gekomen. Maar ik wil wel iets vertellen wat die jeugd vroeger zoal uithaalde in de tijd toen wij tussen de 12 en 16 jaar waren. Ik ben geen Limburger. Op elfjarige leeftijd ben ik hier komen wonen. Wij kwamen terecht in een buurt waar zeker 75% geen Limburger was. Die mensen kwamen uit alle streken van Nederland. Dus wat wij uithaalden was niet geleerd van Limburgers. Die gaan dus vrij-uit. Ik neem maar aan dat de rechte Limburger niet zo ondeugend was als wij "Hollanders". Daar had je bij voorbeeld "Belletje trekken". Iedereen weet wat dit is. Maar wij deden dit op "grote schaal". Het kwam ook wel eens voor ons "kwajongens" verkeerd uit. Even een voorbeeld: Een rij aaneengesloten huizen (zo'n 7 of 8) aan een kant van de straat. Tegenover deze huizen lag een weide. Wij waren met een man of vijf en spraken af dat wij alle vijf tegelijk aan een huis of als het kon aan twee huizen, zouden bellen en dan de straat oversteken en in het hoge gras zouden gaan liggen om ons te verbergen. Het was donker zodat ze ons niet konden zien als wij maar stil bleven liggen. Alle vijf stonden we klaar en belden tegelijk aan, renden naar de weide en lagen stil naar de overkant te gluren. Bij alle huizen hadden wij succes, er stonden na een korte tijd zeven huismoeders aan de deur. Allen keken vreemd op. Ze zagen niemand en begrepen dat ze voor de gek gehouden waren. Wij lol en lachten stil om ons succes en bleven wachten tot ze naar binnen zouden gaan. Maar daarin hadden wij ons vergist. Enkele buurvrouwen raakten met elkaar in gesprek en bleven rustig een ruim half uur buurten. Voor de vrouwen een gezellig half uurtje, voor ons een eeuwigheid vervelen. Want zo lang als de vrouwen aan het praten waren konden wij niet weg. Dit hadden we geleerd: zoiets konden wij niet meer doen. We moesten iets anders bedenken.

+ + + + +

WOORD VAN DE VOORZITTER

Met dit tweede bulletin in korte tijd halen we de schade in die de eerste maanden van dit jaar is opgelopen. Dankzij de onvolprezen bereidwiligheid van de heer Verbunt, de veelhoofdige medewerking bij het verzendklaar maken en bezorgen van de boekjes en de productiviteit van de schrijvers, kunnen we het tweede kwartaal van dit jaar volgens belofte afsluiten met een rijk gevarieerd nummer van ons bulletin.
Ik wens jullie veel leesgenot.

Ook op andere terreinen is het genootschap volop actief: de werkgroep Onderhoud en beheer heeft de grote zaal en de documentatieruimte opgeknapt en geschilderd, ze is bezig met de natte ruimte en heeft gezorgd voor wasbakjes in de WC's. De werkgroep archeologie heeft de museumkasten in de vergaderruimte nu bijna compleet ingericht. De sectie monumenten is bezig met een grote verzameling foto's van Landgraafse gebouwen te ondertitelen. En wekelijks wordt onze werkplaats door meer mensen bezocht.

Aan de excursie naar Tongeren namen 29 mensen deel. Het bezoek aan het Gallo-Romeins museum was heel boeiend. Voor de excursie met barbecue naar de Strijthagermolen hebben zich 30 mensen aangemeld. Er kunnen nog mensen bij. Voor wie het vergeten mocht zijn: ze wordt gehouden op 29 juni vanaf 18.00 uur en kost fl.27,50. Onze gids is Ir Meessen uit Gronsveld.

Ook voor de monumententocht op 14 september kunnen nog mensen zich aanmelden. Deelname hieraan is gratis. We richten ons die dag op industriële monumenten.

Voor aanmeldingen kun je terecht bij het secretariaatsadres Groenstraat West 3, tel. 045-5315803

Je ziet, de vitaliteit straalt ervan af. Zorg mee dat het goed blijft gaan.

Albert Verreck

HOEVE ENGWEIDE TE SCHAESBERG

=====

De oudste benaming van deze hof was Hoef der Scheidt, later heette ze Janus-Scheidt en Pricken- of Dortantsleen, naar de leenheren. De naam Pissers-hoof (hoff) is ook gebruikt.

Van nog latere datum is de naam Eng-Wije of Enghweij, die zich ontwikkelt tot Engweide. Dit is een vernederlandsing van "Ingwie" of "Aa gen Ingwie", zoals de boerderij in het Scheter dialect heette, dat zou afgeleid zijn van de "eene wilgenboom", mogelijk de laatste van een rij wilgen die langs de Wieënweg stonden, nu Hoofdstraat geheten.

De boerderijen van de leen- en laatgoederen waartoe ook deze hof behoorde, waren de eerste nederzettingen, de kernen, waaruit het dorp zich ontwikkeld heeft. Er ontstonden in de nabijheid van de hoeve woningen. In de huizengroep "in de Winkel" woonden de arbeiders van de hoeve.

Aan de ingang van het straatje naar de Winkel lag de voor iedere hoeve onmisbare poel, Piesche pool genaamd, naar de familie Pissers. De poel is in 1932 gedempt. Verder lag naast deze poel het bakkes. Het bakkes moest los van de hoeve staan in verband met brandgevaar. Of de Hoef der Scheydt een leen- of laatgoed is geweest blijft voor de historici een twistpunt. J.J.Jongen noemt in het gedenkboek van de kerk de hoeve een laatgoed.

De oudste geschiedenis is de volgende:

De hoeve, groot 49 bunders, was een Wickraedsleen dat te Valkenburg geheven werd.

In 1381 of daaromtrent door Colyn van Amstel, is man van den hof in gheen Scheet.

In 1386 door Jan Knoeden, den soen in gheen Scheit

In 1537 door Pieter Prick

In 1543 door Hendrik en Peter Prick, 2 zonen van Pieter Prick.

In 1544 door Cornelis Dortant.

In 1570 door Pieter Dortant

In 1617 den 17 October door Joris Dortant, en daarna door Peter Dortants.

In 1636 den 7 december door Dorus Dortant, na de dood van zijn vader.

In 1648 den 13 april door Servaes Arens

Staats leenhof.

In 1669 den 30 december door Dirk Dortants

In 1718 den 30 Mei door teodoor Franciscus Dortants.

In 1756 den 4 mei door Theodoor frederik Dortants, schout te Schaesbergh.

Door de Franse bezetting is aan het systeem van de leen- en laatgoederen een einde gekomen.

Omstreeks 1770 was de familie Melchers eigenaar van de Ingwie, zij vernieuwde de gebouwen; het waren aanvanke-lijk vakwerkgebouwen en werden nu stenen gebouwen. Op de sluitsteen boven de poort van de schuur aan de straatkant stond: 1773 I.M. I.M.D.; dit is een afkorting van Jacob Melchers gehuwd met Johanna Maria Dortant. Het ander deel van de boerderij, onder andere het woonhuis, werd later verbouwd; op een steen boven de voordeur stond het jaartal 1835.

Tot 1885 bleef de hoeve eigendom van de familie Melchers. In dat jaar werd ze door vererving eigendom van de familie Marres uit Maastricht, die haar verpachtte. Van 1885 tot 1900 was de familie Kerckhoffs pachter en van 1900 tot 1929 de familie Crutzen.

Op 10 maart 1928 is op verzoek van de kinderen Marres uit Maastricht door notaris W.Dolmans uit Heerlen in hotel Victoria te Heerlen openbaar verkocht de in de gemeente Schaesberg gelegen pachtboerderij hoeve "Engweide" met woning, schuur stallen en bakhuis, en met boomgaarden, bouw- en weiland, vrij van pacht te aanvaarden op 15 maart 1929.

De hoeve werd gekocht door de familie Crombach-Crombach uit Schaesberg, die er vanaf voornoemde datum ging wonen.

Door de steeds uitbreidende woningbouw van de gemeente is de Engweide verdwenen. De gemeente heeft haar gekocht en in 1960 laten afbreken.

De hoeve Engweide was van het type met een gesloten binnenplaats. Ze lag aan de Hoofdstraat 161 te Schaesberg. Met haar 70 meter lange voorfront en de dominante gevel van het woonhuis, bepaalde ze het beeld van de Boven-Scheidt.

Anny Waelen-Crombach

DE VERERING VAN DE H. ODILIA IN NIEUWENHAGEN

opgedragen aan Plet Willems

Momenteel is er weinig (meer) te merken van een bijzondere verering van de heilige Odilia in Nieuwenhagen. Vroeger was dat echter anders. Zeker tot aan de tweede wereldoorlog mocht de heilige Odilia zich in Nieuwenhagen verheugen in vele bedevaartgangers, die, weliswaar niet in groepsverband maar individueel, naar Nieuwenhagen kwamen om haar daar te vereren en aan te roepen tegen allerlei oogziekten. Tijdens het octaaf van het patroonsfeest van de Nieuwenhaagse parochie (24 mei: O.L. Vrouw Hulp der Christenen) kreeg het beeld van de heilige Odilia een aparte plaats in de kerk en werd het met bloemen versierd. Verder bestond er gelegenheid om een relikwie van de heilige Odilia te vereren en werd er te harer ere water gezegend, opdat de mensen dat mee naar huis konden nemen. Hoe kwam men in Nieuwenhagen ertoe de heilige Odilia te vereren?

Sinds 1832 werd het feest van O.L. Vrouw Hulp der Christenen (patrones van kerk en parochie) in Nieuwenhagen gevierd *"op den 24 mei van elk jaar, met expositie en aanbidding van het Allerheiligste Sacrament des Altaars gedurende dien dag"* en verkregen sedert 1844 diegenen die gedurende het octaaf van dit feest *"godvruchtelijk blechttten en communiceerden"* een volle aflaat¹. Om dit patroonsfeest echter nog meer luister bij te zetten verzocht men de bisschop in 1840 om relikwieën van Sint Odilia, opdat men die tijdens het octaaf van het patroonsfeest kon vereren, aangezien *"ook in deze omstreken vele menschen met oogenziekte besmet zijn en derhalve naar andere landstreeken bedevaarten doen tot vereering der relikuen van de heilige Odilia"*².

De gevraagde relikwie van Sint Odilia kwam via het bisdom Straatsburg ("diocesis Argentensis") omstreeks 1843 in het bezit van de parochie. Hoewel deze relikwie bij de brutale inbraak in de nacht van 19 op 20 juli 1883 ontvreemd werd, bezit de parochie wel nog de relikwiehouder en het "bewijs van echtheid" van deze relikwie. Deze oorkonde, gedateerd 24 februari 1842, vertelt ons dat Bruno Ignatius Oberlé, doctor in het kerkelijk recht, erekanunnik van de kathedrale kerk van Straatsburg en rector van de parochiekerk te Obernai (Oberehnheim) krachtens bisschoppelijke toestemming uit 1836 een partikeltje uit de relikwie van de rechterarm van de heilige Maagd Odilia had genomen met het opschrift "S.tae Odillae Virginis" (van de heilige Maagd Odilia) en dit in een speciaal voor dat doel vervaardigd ovaal zilveren doosje met een venstertje aan de voorzijde had gelegd. Deze relikwie was voorzien van een lakstempel met het zegel van de parochie Oberehnheim. Toestemming tot publieke verering van deze relikwie werd voor het bisdom Straatsburg verleend op 2 maart 1842, en voor het Vicariaat Limburg, het latere

¹ vgl. Jos. L'Ortye: *Het patrocinium van de parochie Nieuwenhagen* in Jaarboek OCGL 7(1991)43-58

² afschrift van de brief van de fabrieksråd van de parochie Nieuwenhagen aan de bisschop van Luik dd. 26 oktober 1840, in Parochiearchief Nieuwenhagen, invent.nr.286.

Bijsdom Roermond, op 4 mei 1843³.

Het betreft dus de heilige Odilia, patrones van de Elzas (13 december), die omstreeks het jaar 680 werd geboren als dochter van hertog Attich in de Elzas. Ze stichtte met haar vader het klooster Hohenburg, waarvan ze de eerste abdis werd. Later stichtte ze ook nog het klooster Niedermünster aan de voet van de berg. Odilia stierf in Hohenburg omstreeks 720, waar ze ook werd bijgezet. Haar graf op "Mont St. Odile", zoals men later Hohenburg noemde, werd een druk bezochte bedevaartsplaats⁴.

Ook staat er in de Nieuwenhaagse parochiekerk nog een negentiende eeuwse gepolychromeerd beeld van de heilige Odilia. Het vreemde is echter dat dit beeld niet de heilige Maagd Odilia van de Elzas voorstelt, maar de heilige Maagd en Martelares Odilia van Keulen, patrones van de Kruisheren! Het is niet onwaarschijnlijk dat het beeld, dat thans (vanwege de monstrans als attribuut) doorgaat voor een beeld van de heilige Clara, oorspronkelijk een beeld van de heilige Odilia is geweest. Dit beeld dateert uit het einde van de achttiende eeuw. Het werd in 1918 op een stoffige zolder aangetroffen en vervolgens gerestaureerd door kerkelijk kunstteller Jos. Thissen uit Roermond. Waarschijnlijk heeft men bij die restauratie de (verloren gegane?) kelk als typisch attribuut van de heilige Odilia van de Elzas verwisseld voor een monstrans⁵. Als beeld van de heilige Odilia staat dit achttiende eeuwse houten beeld immers te boek in de oude inventarissen van de Nieuwenhaagse parochiekerk⁶ en zelfs nog in de "voorloopige lijst der Nederlandsche monumenten van geschiedenis en kunst uit 1926"⁷.

Overeenkomstig de legende was de heilige Maagd en Martelares Odilia van Keulen (18 juli) een van de elf(duizend?) gezellinnen van de heilige Ursula, die allen te Keulen door toedoen van Atilla, aanvoerder van de Hunnen, omstreeks het midden van de vijfde eeuw de marteldood stierven. Eeuwen later werd haar gebeente opgegraven en vergezeld van grote wonderen overgebracht naar Hoel (B), waar zij patrones van de Kruisheren werd, die haar verering overal verspreiden waar zij kloosters hadden. Door de vele wonderen, op haar voorspraak geschied, onder andere de genezing van een blind meisje te Luik, wordt zij nog steeds aangeroepen als bijzondere patrones tegen oogziekten. Ze wordt traditioneel afgebeeld als

³ vgl. bewijs van echtheid van de relikwie van St. Odilia uit 1842 in Parochiearchief Nieuwenhagen, invent.nr.294

⁴ vgl. L. Bieler: *Odilia* in LThK Bd. VII, kol.1096; vgl. tevens J. Torsy: *Der grosse Namenstagskalendar* (Freiburg 1989) blz. 350-351 en H.L. Keller: *Reclams Lexikon der Heiligen und der biblischen Gestalten. Legende und Darstellung in der bildenden Kunst* (Stuttgart 1984) blz. 453-455

⁵ vgl. Jos. L'Ortye: *Gids voor de Parochiekerk O.L. Vrouw Hulp der Christenen te Nieuwenhagen* (Nieuwenhagen 1987), uitgegeven in het kader van 150 jaar parochie Nieuwenhagen, blz.19

⁶ Parochiearchief Nieuwenhagen, invent.nr.255

⁷ Rijkscommissie voor de Monumentenzorg: *Voorloopige Lijst der Nederlandsche Monumenten van Geschiedenis en Kunst* deel VIII: de provincie Limburg ('s Gravenhage 1926), blz.342

maagd met een palmtak en een boek als attributen⁸.

De relieken van deze heilige Odilia van Keulen werden in 1292 neergelegd in een prachtig schrijn. Tot aan de Franse Revolutie bleef het in het moederklooster van de Orde der Kruisheren in Hoel. Kruisheer Hayweghen nam het in 1797, bij de uitdrijving der kloosterlingen mee. Later in 1828 schonk hij het aan de parochiekerk van Keriel bij Borgloon (B), omdat daar de verering van de heilige Odilia levendig bleef voortbestaan. De schilderijen op de thans zeer gehavende kist tonen ons aan de ene zijde, de marteling der elf duizend maagden en aan de andere, de vinding en overbrenging van het heilig gebeente. Dit reliekschrijn is een elkenhouten kist, met doek overtrokken, waarop geschilderd werd. Het is het werk van een onbekende Luikse meester en het oudste document der Luikse schilderkunst⁹.

Ook in Raeren (B) mag deze heilige Odilia zich nog verheugen in een grote belangstelling, of beter: verering. De parochie aldaar is in het bezit van een beeld van de H. Odilia, dat gedurende het octaaf een ereplaats krijgt op het zijaltaar. Vele gelovigen uit de streek komen dan ter bedevaart om de speciale oogzegen met de relikwieën van de H. Odilia te ontvangen. Deze relikwieën zijn afkomstig uit het in de buurt gelegen klooster Brandenburg, dat in 1784 door keizer Jozef II werd opgeheven¹⁰.

Tegen het einde van de negentiende eeuw heeft men dus in Nieuwenhaagse parochiekerk een beeld van de heilige Odilia van Keulen geplaatst, en heeft het oude beeld van de heilige Odilia van de Elzas het veld moeten ruimen. Hoe kwam het dan dat in de loop van de negentiende eeuw de verering van de heilige Maagd Odilia van de Elzas in Nieuwenhagen plaats maakte voor de verering van de heilige Maagd en Martelares Odilia van Keulen? Dat zal wel altijd een raadsel blijven. Het is echter wel merkwaardig dat elders ook zo'n verwisseling plaats vond. In het bekende St. Odiliënberg bij Roermond bijvoorbeeld, waar van 1467 tot 1639 de H. Odilia van de Elzas vereerd werd, verwierf men in 1689 relikwieën van de heilige Odilia van Keulen, zodat daar sedertdien deze laatste heilige vereerd werd¹¹.

Een omgekeerde ontwikkeling vond plaats in Sweykhuzen. *"De vroegste vermelding van de verering van de heilige Odilia van Keulen aldaar dateert van 1851. Op 13 maart van dat jaar werd door H. van den Wijmelenberg, algemeen overste van de orde van het heilig Kruis te Uden, een verklaring afgegeven, dat de aan de kerk van Sweykhuzen verschaft relikwie "ex ossibus" (uit het gebeente) van genoemde heilige authentiek was. Dit werd ook door de vicaris-generaal van het bisdom Luik*

⁸ vgl. Torsy: *Namenstagskalender* o.c. blz. 205; vgl. tevens H. van Rooijen OSC: *Sinte Odilia: legende of historie?* (Diest 1948)

⁹ Van Rooijen: *Sinte Odilia* o.c. blz. 175

¹⁰ vgl. Gids voor de "Nikolauskirche zu Raeren"

¹¹ vgl. De Maasgouw (1965) blz. 162; vgl. tevens A. Schrijnemakers: *Verering van twee HH. Odilia's in: Sweykhuzen, dorp op de berg. Gedenkboek uitgegeven bij het 250-jarig bestaan van de kerk te Sweykhuzen 1739-1989* (Sweykhuzen 1989) blz. 166

EEN VEELZEGGEND JAARVERSLAG

=====

Na het lezen van het jaarverslag in ons Bulletin nr 1 1996 is het verwonderlijk dat ik (en misschien vele met mij) zo weinig weet van de O.C.G.L.-activiteiten. Ik bewonder het hoofdbestuur indien deze op de hoogte is van ieders bezigheid in de vereniging.

Indien ik de sectie's kort samenvat in hun doen en laten kan ik vermelden dat de sectie Dialect goed bezig is en dat van hen nog veel te verwachten is.

Sectie Fotografie doet samen met sectie Monumenten dat, wat van hen gevraagd en verwacht wordt. (Deze sectie's kunnen best uitbreiding verdragen. Fototoestelbezitters zijn welkom). Andere sectie's kunnen van hun vaardigheid gebruik maken en alles blijft in eigen gelederen.

Bij sectie Monumenten zijn bouwkundigen van harte welkom, zo niet nodig. Dit om gebouwen en kunst te beschrijven in de gebruikelijke vaktaal en zo vast te leggen wat gisteren was.

Sectie Genealogie, zo staat vermeld, groeide verder naar 60 leden. Dit is verheugend indien naast het uitzoeken van een eigen "roots", waar alleen "IK" iets aan heeft, de streekgeschiedenis de hoofdrol speelt. Dan kan men spreken van vereniging. Voor het uitzoeken van een eigen stamboom is geen vereniging nodig want dit is zuiver een persoonlijk zoekplaatje.

Het is correct dat alleen leden toegang hebben tot verenigingsbestanden. Deze zijn en moeten voor ieder lid toegankelijk zijn. Financieel moet de verenigingskas door middel van contributie en subsidie rond komen. Een extra bijdrage voor bepaalde leden is uit de boze. Gaat een bestuur met een eigen bijdrage accoord dan creëert men een vereniging in een vereniging.

Tijdens een gesprek met de voorzitter bleek dat het in verenigingsbelang wenselijk zou zijn (zeer zeker voor de 60 leden welke persoonlijk aan streekgeschiedenis doen) aan het bestuur kenbaar te maken met welk onderwerp men bezig is. Zeer waarschijnlijk zijn meerderen bezig met een zelfde onderwerp. Of anderen zijn geïnteresseerd in een bepaald iets waar iemand mee bezig is. Hiermede kan men bereiken dat zich meerdere groepjes kunnen vormen om op een aangename wijze samen iets uit te zoeken op allerlei heemkundig gebied.

Is het niet mogelijk in Bulletin nr.3 (1996) een overzicht op te nemen van ieders bezigheid of activiteit?

Dit tot uitgroei van ons O.C.G.L.

Dat leden van de sectie Archeologie hun lidmaatschap op-

zegden (kan) moet van persoonlijke aard zijn, maar het motief moet het bestuur interesseren.

Onvrede over het bestuursbeleid kan niet, want het bestuur kan dat uitvoeren wat de meerderheid van de leden wenst. Dit met de bloei van de vereniging in het uitzicht. Behoor ik niet tot dezem meerderheid dan zal ik mij moeten schikken in het besluit. Het bestuur zelf mag geen besluit nemen dat niet strookt met het meerderheidsbelang. Als resume;

Laat het Bulletin nr 3 (1996) aangeven dat we samen in groepsverband de Landgraafse geschiedenis in Cultuur, Volkskundig, Traditie of Monumentaal bestuderen en in schrift en fotoplaat weten vast te leggen. Dan kan elke Sectie (groep) aan hun trekken komen en het achterhaalde ten toon gesteld worden zodat de werkgroep Inrichting museum hun werk kan tonen.

Misschien heb ik het Jaarverslag niet goed begrepen of fout gelezen. Mocht dit het geval zijn, dan hoop ik dat dit in het volgend verslag duidelijk gemaakt wordt.

ha.er.

Zal ik oe 'ns iets vertellen?
van Jan Pieter nellen?

Jan, die sloeg de katten kapot
en Nel verkocht de vellen!

Een volksrijmpje
uit de Langstraat.

Hereweg? Waar komt die naam eigenlijk vandaan?

of: wat heeft de 'Hereweg' in feite te maken met de vroegere Romeinse heirbaan?

Het was de meester op school die het ons vertelde: de Hereweg in Nieuwenhagen - vanaf de grens met Schaesberg tot aan het *Sjpaans Kentje* - heeft zijn naam te danken aan de Romeinse heirbaan, die bijna tweeduizend jaar geleden voor Romeinse troepen en allerlei reizigers de verbinding vormde tussen Coriovallum en Keulen.

Woorden van meesters plegen geen twijfel te dulden. De meester had het gezegd, dus was het zo!

Generaties Nieuwenhagers nemen derhalve deze stelling voetstoots aan als een waarheid waaraan niet te tornen valt. Zou men dat echter toch willen doen, nou, dan begeeft men zich ongetwijfeld op glad ijs.

Ongeacht het feit dat ik de kunst van het schaatsen nauwelijks machtig ben - elke zeldzame poging daartoe ontaardt steevast in velerlei levensbedreigende capriolen - wil ik het er toch op wagen. Niet om al schrijvend soortgelijk stunts uit te halen, maar vooral vanwege het feit dat pas jaren later allerlei gegevens uit oude archiefstukken mij een breder zicht op 'deze zaak' verschaften en daardoor mijn rotsvaste geloof in de woorden van de meester danig tot wankelen brachten.

Van Schaesberg naar 't Sjpaans Kentje

Het is namelijk nog maar een halve eeuw geleden dat alléén de luttele meters tussen de zijstraten Achter de Hoven en Delleweg als de 'Hereweg' aangeduid werden! Verderop in oostelijke richting was de weg naamloos en vanaf de Gatestraat tot aan de hoek met de Heigank, waar de *Oude Kerkstraat* begon, heette het 'Putstraat', overeenkomstig de dorpsput op het pleintje tegenover de toenmalige boerderij Pelzer, thans huis Heijnen. En zo was het al eeuwenlang geweest..!

Plotseling, ergens in de jaren dertig van onze eeuw, werd deze situatie veranderd door het totale traject vanaf de gemeentegrens met Schaesberg tot aan de hoek met de Heigank *Hereweg* te gaan noemen. Slechts de oudsten onder ons weten zich deze wijziging nog te herinneren.

Des Herren Strat...

De benaming Hereweg kom ik voor het eerst tegen in een stuk uit 1623, waarin sprake is van '*des Herren Strat*'¹, m.a.w 'de straat van de Heer'. Soortgelijke benamingen zijn ook terug te vinden in latere stukken uit die lang vervlogen jaren: *die Heere straet loepende van Herlen naer Ubach*², *de Heerewech van Herle op Rimborch loepende*³, *op den Heeren wegh*⁴, *de Herrwegh*⁵, *de Herrenweg*⁶ en *de Heereweg*⁷, enzovoort. Daarnaast schreef 'men' ook wel eens '*den gemeene wegh lopende naer Neuenhaegen*'⁸, of '*aen de landtstraet loopende van Heerle tot Rimborgh op den Heerwegh*'⁹, met welke laatste toevoeging ('*op den Heerwegh*') het 'bovenste deel' van deze verbindingsweg nader gepreciseerd werd!

De Heer van de Vaechshof..?

Aangezien deze '*straat van de Heer*' eeuwenlang niet verder reikte dan de kruising met de tegenwoordige straten Delleweg en Vaechshof, dringt zich uiteraard de vraag op naar welke '*heer*' deze straat of weg ooit eens geleid zou kunnen hebben.

Mogelijk zou dat bewoner van de oude '*Vaechshof*' kunnen zijn. De schrijfwijze van deze naam versluiert enigszins zijn ware betekenis. Het woord *vaecht* is een oude, thans nog moeilijk herkenbare, laat-middel-eeuwse - uit 1381 daterende¹⁰ - spellingsvorm van het huidige *voogd*; *Vaechshof* betekent dus *Voogdshof* of *hoeve van de voogd*.

Welnu, deze voogd van het oude Land van Valkenburg, die zijn in allerlei benamingen voorkomende bezit - o.a. in 1751 *S'Heere Voogt Hoff*' en *S'Heer Voogts Leen* genoemd¹¹ - diende te verheffen voor het Leenhof van Valkenburg¹², zou inderdaad wel eens die '*heer*' kunnen zijn waar de Hereweg zijn oorspronkelijke naam aan te danken heeft.

Het Hoefveld (of *het Hoefvelt in 't Voogtsleen*¹³) besloeg het grootste deel van het totale grondgebied van deze *Vooghtshoff*¹⁴, die (veelzeggend!) ook wel '*des Heeren hoeve*'(!) genoemd werd¹⁵.

In 1678 verklaarde de Nieuwenhagenaar Jan Latten, dat zijn grootvader tot ca. 1658 '*halffwin*' (pachter) geweest was *op den Vooghtshoff*¹⁶, en mogelijk tegelijkertijd ook schattheffer¹⁷. In 1686 en 1706 waren het in elk geval respectievelijk Theunis Haen¹⁸ en Thomas Arets die deze functie vervulden inzake de landerijen van de *Vooghs Hoff* of *den Voogt Leenhoff*¹⁹.

De betreffende hoeve moet ergens gelegen hebben in het midden van de huidige straat met de naam *Vaechshof* ter hoogte van de *Hovenweideweg*. Het toenmalige paadje vanuit de Gatestraat werd in een stuk uit 1718 '*den Hoofganck*' genoemd²⁰.

Restanten van de Voogdshof

Al deze feiten wijzen erop dat er op die plaats dus ooit eens een grote versterkte hoeve gestaan moet hebben, omgeven door een aanzienlijke oppervlakte aan landerijen, zich uitstrekkend vanaf de Schanserweg, de Koelweg en de Delleweg tot 'op de Driesch' op de hoek van de Gatestraat en de Hoogstraat.

Zoals reeds eerder gezegd duidt de benaming *Voogdshof* op het feit dat deze hoeve in de Middeleeuwen ooit in bezit was of zelfs bewoond werd door een der hoogste ambtenaren (of 'heren') van het Land van Valkenburg; misschien wel de *Voogd* (de hooëste ambtenaar) zelf!

Buiten de grenspalen van deze landerijen vestigde zich het 'werkvolk'. Hierin vindt waarschijnlijk de bebouwing van de Dorpstraat en de 'bovenste' Hereweg zijn oorsprong.

Rond 1600 was deze woonstede mogelijk al vervallen en de landerijen al verreweg verspleten en 'verpacht' aan vele dorpsbewoners, de 'mitgelders', die allen een bepaalde belasting verschuldigd waren. De boekhouding hiervan werd gevoerd door een *schatthaffer* of *collecteur*, die als aangesteld tussen-persoon voor alle 'mitgelders' van de Voogdshofgronden de financiële zaken met 'Valkenburg' regelde. In de Franse tijd werd deze feodale situatie opgeheven.

In onze tijd bestaan de restanten van de *Voogdshof* nog slechts uit straatnamen en kadastrale benamingen als *Vaechshof* (de oudst bekende benaming), *Hoefveld*, *Hovenweide*, *Hovenweideweg* (vroeger ook *Hoofstraat* geheten²¹) en *Achter de Hoven* (gezien vanaf de oorspronkelijke hoeve áchter de huizen c.q. hoven in de Dorpstraat gelegen); en waarschijnlijk ook de *Hereweg*! Deze leidde immers vanuit het centrum van de bank Heerlen naar de woonstede van 'de heer'. Nogmaals, het was slechts het 'bovenste' deel van de huidige Hereweg dat eeuwenlang als zodanig aangeduid werd!

De weg van Heerlen naar Rimburch

Vanaf de Delleweg in de richting van het Sjpaaus Kentje had de weg zich door de eeuwen heen nooit een vaste naam kunnen verwerven. Hij werd voortdurend slechts omschreven. De kadasterkaart van 1838²² - die ook slechts de huizingroepen tussen Achter de Hoven en de Delleweg aangeeft als *op den Heeren Weg* en *aan den Heer Weg* - maakt voor het totale traject slechts melding van *de weg van Heerlen naar Rimburch*.

Anderhalve eeuw eerder, in 1680, treffen we in de archieven ook al een soortgelijke benaming aan: *die straet gaende van Herle naer Ubach*²³; in

1749 *den weegh loepende langs Newenhaeghen*²⁴, en drie jaar later zelfs *die Newenhagher straet*²⁵.

Ook in 1794 heette het nog altijd *die gemeene straet ofte den wegh over Neuwenhaegen oploepende*²⁶.

Op de latere Oude Kerkstraat had deze benaming eveneens betrekking: ook dít stuk weg werd aangeduid met *den wegh langs Neuwenhaegen oploepende*²⁷.

Romeinse weg..?

Is het nu mijn bedoeling om hiermee aan te tonen dat de huidige Hereweg álles te maken heeft met de 'heer' van de voormalige Voogdshof en totaal niets met de vroegere Romeinse weg van Heerlen naar Keulen?

Verre van dat! Met name de vondst van een Romeins brandgraf van een welgestelde Romeinse dame (1964) op de plaats waar zich thans de basisschool 't Valder bevindt, geeft voldoende voeding aan de hypothese dat deze 'heirbaan' ooit via de huidige Hereweg, zo niet in de onmiddellijke nabijheid daarvan gelopen moet hebben.

Alleen bij de *koppeling* van de náám *Hereweg* aan deze *heirbaan* stel ik aan de hand van het bovenstaande bepaalde vraagtekens. Maar overigens ook niet meer dan dat.

Wellicht zou een volgende schrijver aan de hand van de vermelde archiefgegevens verdere conclusies kunnen trekken.

May Quaedflieg.

Noten

- 1 SAH, Civiele Stukken no. 1602 (retro-akte)
- 2 SAH, Schepenbank, gichtregister deel 2, folio 4, d.d. 21-1-1684
- 3 SAH, Schepenbank, gichtregister deel 2, folio 400, d.d. 16-9-1692
- 4 SAH, Schepenbank, gichtregister deel 10, folio 409, d.d. 20-11-1745
- 5 SAH, Schepenbank, gichtregister deel 12, folio 428, d.d. 1-4-1754
- 6 SAH, Schepenbank, gichtregister deel 12, folio 526, d.d. 11-2-1755
- 7 SAH, Schepenbank, gichtregister deel 15, folio 29, d.d. 20-4-1760
- 8 SAH, Schepenbank, gichtregister deel 2, folio 208, d.d. 7-9-1680
- 9 SAH, Civiele Stukken no. 2854
- 10 RAL, Archieven van het Leenhof Valkenburg
- 11 SAH, Notarieel Archief, fiche 64, folio 31 d.d. 26-7-1751 resp. fiche 65, folio 57, d.d. 11-10-1751
- 12 SAH, Notarieel Archief, fiche 12, folio 13 d.d. 15-11-1686: *'Theunis Haen als Collecteur van den Voechtshoff tot Nieuwenhagen leenroerigh aen den Heerlijke Leenhoff tot Valckenborgh'*. De omslag vermeldt: *'Attestatie voor den Collecteur Haen & mitgelders van den Horrigen Hoff tot Nieuwenhagen Ao 1686'*.

- 13 SAH, Schepenbank, gichtregister deel 19, folio 141, d.d. 11-3-1771
- 14 SAH, Schepenbank, gichtregister deel 1, folio 369, d.d. 23-10-1683
- 15 SAH, Schepenbank, gichtregister deel 1, folio 183, d.d. 6-1-1681
- 16 SAH, Civiele Stukken no. 1784
- 17 SAH, Notarieel Archief, fiche 44, inv. no. 46 folio 4, d.d. 17-10-1727: bij de inventarisatie van de nagelaten goederen van de overleden Jan Latten wordt een kist genoemd, waarin o.m. 'Taxten' en een 'Schadregister van den Voogtshoff' zie 12!
- 18
- 19 SAH, Civiele Stukken no. 2583
- 20 SAH, Notarieel Archief, fiche 40, folio 46 d.d. 14-2-1718
- 21 GAL, kadasterkaart Nieuwenhagen anno 1923, sectie B, 2e blad
- 22 RAL, kadasterlijsten en -kaarten (fiches)
- 23 SAH, Schepenbank, gichtregister deel 1, folio 88, d.d. 16-3-1680
- 24 RAL, Notarieel Archief no. 4745 (landm. Vaessen) d.d. 9-1-1749
- 25 RAL, Notarieel Archief no. 4745 (landm. Vaessen) d.d. 28-4-1752
- 26 RAL, Notarieel Archief no. 4741 (landm. Vaessen) d.d. 22-1-1794.
- 27 RAL, Notarieel Archief no. 4741 (landm. Vaessen) d.d. 9-5-1794.

Gedurende de jaren dat wijlen Carl Specker lid was van de Genealogische werkgroep Waubach heeft hij diverse werkstukken gemaakt.

Het navolgende artikel over het bestuur van de voormalige heerlijkheid Ubach is een van deze werkstukken.

Het grongebied van deze heerlijkheid omvatte tot aan de komst van de Fransen in 1794 de woonkernen Waubach, Groenstraat, Broekhuizen en het Duitse Ubach.

Het bestuur van de heerlijkheid Ubach.

De tekst van het oudste leenregister van Ubach wordt voorafgegaan door een pagina, waarop de voornaamste rechten van de Schepenen, de Voogd en vooral die van de Abdis van Thorn, worden omschreven.

Deze zogenaamde Bankrechten vormden samen met de Vroegen, waarover later, de richtlijnen die bij het bestuur van de heerlijkheid Ubach in acht moesten worden genomen. Als Grondvrouw van Ubach inde in haar naam een Ambtman of zijn stathouder bij alle overdrachten van leen- of allodiale goederen een bepaalde som geld. Van de door het Schepenrecht opgelegde boeten ontving zij de helft. De andere helft was voor de Voogd of zijn plaatsvervanger bestemd. Als kerkelijk hoofd van de Abdij en het Vorstendom Thorn mocht de Abdis geen eigen leger in stand houden of zware straffen, zoals de doodstraf, aan haar onderdanen laten voltrekken.

Om de inwoners van de heerlijkheid te beschermen tegen invallen van

vreemde legers stelde de Abdis een Voogd aan. Deze Voogd voltrok ook de door de schepenen van Ubach in zware criminele gevallen opgelegde doodstraf. Dit moest buiten het rechtsgebied van de Abdis geschieden. Aan deze laatste regel is, voor zover bekend, maar twee keer niet de hand gehouden. De Voogd deelde dus de lage en middelbare jurisdictie met de Abdis. De hoge jurisdictie werd door de Voogd alleen uitgeoefend. In Ubach had de Voogd ook nog in 1231 de verplichting op zich genomen, om bij nalatigheid van de inwoners, de aan de Abdis toekomende cijnsen op te vorderen. Zij stelde daar een jaarlijks te betalen extra beloning in natura tegenover. Deze regeling vormt een uitzondering op datgene, wat elders tussen kerkelijke eigenaars van een rechtsgebied en de door hen aangestelde voogden gebruikelijk was. Deze overeenkomst is niet in de Bankrechten opgenomen. Benaadrukt wordt daarentegen wel, dat de voogd in de heerlijkheid Ubach geen versterkt huis, doch slechts een "bloit hoofstat" mocht bezitten. In de Bankrechten zijn enige regelingen opgenomen die op andere plaatsen niet gebruikelijk waren. Opmerkelijk is de onderbrenging van gevangenen en de verdeling van de boeten op "bier en brood".

Van de laatste kregen de Abdis en de Voogd ieder een kwart terwijl de andere helft ten goede kwam aan de inwoners van het gehele kerspel. Daartegenover worden sommige, in Bankrechten van andere Schepenbanken wel opgenomen bepalingen, hier niet genoemd. Hieronder vallen rechtsregels als de benoeming van de bankbestuurders, het brouw- en maalrecht, de controle op de banksgrenzen en op de breedte en het onderhoud van de, in de heerlijkheid gelegen wegen.

De Bankrechten werden, evenals de Vroegen, jaarlijks op de drie Voogdgedingen voorgelezen. Hoewel de tekst geleidelijk enige wijzigingen onderging, bleven de rechtsregels in de loop van verschillende eeuwen opmerkelijk stabiel. Ze werden pas in 1794 door de Franse wet vervangen.

Dit syn sulche Rechten als wy Sceffenen van Ubach (hoeden ind halden) van den Herlichheit van Ubach. *)

- 1) In den ersten halden wir dat onse genedige Vrouwe van Thoren eyne erfgrontvrouwe is der Herlicheit Ubach.
- 2) Ind dat eyne Here zo Herzogenrode yre voight dair is.
- 3) Item dat alle broeken groiss ind cleyne dair vallende bynnen der Herlicheit, gehoeren yn beyden zo, malch halff. Ind dairvor is onse Voight

gehalden onse genedige Vrouwe ind yre Herlicheit ind Guede van Ubach zo beschirmen ind dat gericht te halden van vervesen luden.

4) Item eyn Voight en hait zo Ubach geyne ertffrent off guet dan alleyn eyn huys ind hoefstat gelegen beneven Joncker Jans hoff van Lyeck in Her Seelarts Vrouwen gassen, dat nu eyn bloit hoefstat is ind gilt eynen Voight twee hoenre.

5) Item onse genedige Vrouwe sal halden eynen Stock zo Ubach, dair men misdediger die dat lyff verboert haven, in setten sal. Ind eyn Voight sal die vangen ind antasten ind onser Vrouwen Amptmanne leveren ind onser Vrouwen Amptmanne ind Bode sullen den verwaren. Ind of in den Voight gebreck were, so sal onser Vrouwen Amptmanne mogen vangen.

6) Ind sulche gevangen van den lyve sal men puren bynnen dryen dagen na den antast. Ind des derden daigs sal men den voirt gericht brengen in so verre die verwyst wart, sal onser Vrouwen Amptmanne den verwysden mit der clocken ind mit den ondersessen van Ubach vuren an Conenhegge ind aldair leveren eynen Voight of synen Amptmanne van Rode. Ind dair sal dan mynre Vrouwen Amptmanne mit den onderseten van Ubach blijven sonder vorder mit den verwysden zo gaen.

7) Ind der Voight off synen Amptmanne sal den verwysden dair an Conenhegge waerden ind ontfangen mit synen luden van Rode ind van dan vort vuren an dat gericht van Rode ind den van stont richten na voniss onser Sceffenen van Ubach. Ind sulchen geleverden gewysden en sal der Voight of syne Amptmanne niet laissen gaen verhaldden of geponert in eincher manieren.

8) Item sal onse genedige Vrouwe eyn Vesser halden dair men in setten sal die misdoin of beclaigtweren ind dat lyff verboert enhaven. Ind dair zo liggen IX hoef zo Ubach, dair men die op halden ind setten sal gevessert, op ygeliche hoefstat drye dage ind so sal duren van eyne hoefstat zo der andere bis he die broick gebessert sal haven ind so lang des noit were.

Die eyn hoefstat is gelegen an Wynken Koddess gassen ind zobehoirt Wilken Boym(ans). Die ander is genant Pypeslegers hoefstat die Lenssen van Beke zobehoirden. Die derde Hillen Symons huys ind hoff. Die vierde Lambrecht Voets hoefstat bij Dressers huys gelegen. Die vyfte Wynan(ts) hoefstat van Breylen by den Kirckhoff gelegen. Die seste der Mynrebroder Guet op der Gracht. Die sevede Herman Schepers hoefstat gelegen in den Coelmair. Die achte Draecks Guet was ind nu is Hilbrans kinderen gelegen by Muter in die Coelmair. Die nuynste ind leste hoefstat Jans hoefstat van Beke gelegen op die Queecke gracht.

9) Item sullen onser Vrouwen Amptmanne ind die Voight die clock zo

Ubach sementlichen of bysonder haven ind tzeen in alle sachen die geboirlichen syn ind anders (niet).

10) Item sal onse genedige Vrouwe oick halden eynen yseren halsbant an den Stock staende. ind oick tzw(een) Steyn. dair men mit corrigeren sal die mannen ind wyff die van scheldewoirden gevangen (syn). Ind alle na Wyddomme onser Sceffenen van Ubach.

11) Item sal onse genedige Vrouwe of yre Stathelder van yren Mansgoeden alleyn dingen. buyten orloff of bywesen eyns Voight of seyns Amptmannes.

12) Ind oick yre ind des Goidshuys van Thoren Laitgoede alleyn belenen.

13) Item onse Vrouwe ind yre Ampt(manne) sullen kommeren op yre Guede.

14) Ind weert sake dat eyn wechverdich manne misdede bynnen der (Herlicheit) zo Ubach op der straissen. dar mach der Voight gelych onser Vrouwen kommeren of vre bevder Amptsludt.

15) Item men sal den wyn zo Ubach opdoin mit tzeven Leenmannen onser Vrouwen ind yren Amptmanne).

16) Ind die broeken van bier ind broit sullen onse genedige Vrouwe ind onse Voight half haven ind (die) ander helfft sal men leveren op die Meykoule in oirber des gemeynen Kirspels.

17) Item die gemeynte (van) Ubach en sal mit den Lande van Rode geyne schetzinge gelden of wakinge doin of in oirlog (of) veden die dat Land van Rode hed. uytrecken of volgen. dan as des noit is. mit der sonne uyt ind (in).

Dese voirscreven Rechten hebben die Mannen ind Sceffenen zo Ubach. voirt ind die Mannen ind Sceffenen blyven noch daiby dat recht

* RALM Inventaris d'Hoop. Thorn no 19052.

Uit het

Arzenij Büchlein

deel 2

Für brustkrankheit.

Nimm ein handvoll lungenkraut (*Pulmonaria officinalis*) . 3 loth lakritz. zweij feldmohren oder gelbe rüben. diese klein geschnitten. das lungenkraut gereinigt oder gewaschen. Diese theilen zusammen kochen lassen. bis es steif wie ein dunner syrop wird. dan durch ein tuch geseijet und davon morgens nüchtern eine stunde vor dem mittagsessen und abends beim schlafengehen eine tasse genommen.

Aliud(idem)

Geschelte gerste. wie grober desto besser. in einer kanne junges bier. in einem blechern geschirr, welches sich wohl zuschliessen lässt . so das kein wasser hinein kan. gekochet. Davon morgens eine portion genommen. mit einen frischen eijerdotter vermendet.

Vor husten

Eine pint milch. ein pötgen flierenblum darin gethan. bis zur helfte kochen lassen. dan weissen zucker dazu gethan und morgens und abends getruncken.

N.B. Man nimmt auch stat des fliers ein weissen zwiebelchen.

Aliud

Einen eslöffel lein- oder flachssaam mit brustzucker in wasser bis zur hälfte verkochen lassen.

Dessen einige mal des tages getruncken. soll sehr gut sein.

Vor pleuris oder seitenstechen

Hitzige fieber mit seitenstich. Nimm ungelöschten kalck. auf werch gestrichen und aufgelegt.

Aliud

Salz. warm in einem beutel auf den seitenstich und andere. welche sollen von wind herrühren. aufgelegt. zertheilet alles.

Vor heftige rückschmerzen.

Von weijrauch eine pflaster gemacht und aufgelegt.

Aliud

Ginstersaam ist gut für ruckschmerzen. abends mit bier eingenommen. oder mit wein. (*Gravel leialique*)

Koliek

Beij starcke koliek nehme man kuhdreck. presse selbigen aus und nehme das nasse mit ein gläschen genever ein.

Wasser machen

Wer sein wasser nicht machen kann. der nehme asche. mache selbige mit essig nasz und heisz. Mache eine pappe davon und lege es heisz zwischen tücher auf dem unterleib. Fahre eine zeitlang fort.

Vor das kalte fieber

Einen frischen eijerdotter in eine theeschaale. giesse heffenbrantwein darauf. Zünde denselben an und wenn er ausgebrant ist. so nimm gleich ein. ehe es kalt geworden.

N.B. Man soll es aber nicht nehmen wenn es ankommt. auch soll man es zuvor 5 ad 6 mal gehabt haben.

Vor die wasserzucht

Nimm silberblad. das kraut starck gekocht in milch. durch ein tuch geprest. davon getruncken ein zeitlang.

Aliud

Nimm pimpnellsaam 1 loth

kaaschaam 1 loth

wacholderkorn 1 gute handvol.

in drei kannen wasser gekocht. Bis auf die hälfte verkochen lassen. durch ein tuch geseijet, davon alle stunden ein glassvoll genommen.

Blätter vom pfirsichbaum zu thee getruncken, dient den Stein auf zu lösen und zu vertreiben.

Bewehrtes mittel vor die Rote Ruhr oder disenterie

1. *Hypocacuan* 50 grain

Dis ist vor zu vomieren(overgeben) Wird morgens eingenommen.

2. *Electuari diascordum* une drachme.

Ist vor zu schwitzen. Wird nachmittags oder abends oder etliche stunden nach dem vomieren, eingenommen. Wenn man nach dem schwitzen was nehmen oder trincken will, so musz man 4 loth reisz nehmen und selbige mit wasser kochen und von dem wasser tricken.

Probatissimum ded notandum: Pro foemena 25 vel 30, pro infante 15 vel 20 grains. Man braucht nur zur apotheke zu schicken wie folgt:

1. *Hypocacuan* ... grains

2. *Electuari diascordum* une drachme.

n.b. Man mus kein bier noch wein trincken, sondern nur gestahtes wasser.

Vor die rosiz:

Thue kampfer in brantwein. lasz es über den feuer warm werden. Lege ein tuch darein, bestreich den ort damit und lege es auf.

(Wordt vervolgd)

Het is nog niet zo lang geleden dat onze voorzitter in het "Bulletin" vermeldde dat ons ledental stijgende was. Enkele dagen daarna las ik een artikeltje hetwelk over aantallen handelde. Over getallen dus. Een getal is me toen opgevallen. Ik heb dat artikeltje nog eens opgezocht. Hier volgt het:

EEN BILJOEN

=====

Men heeft al vaak gefacht het begrip biljoen te verklaren. Onlangs heeft sir Henry Bessemer, de beroemde staalfabrikant, het zeer aanschouwelijk voorgesteld, hij gaf het volgende ten beste:

Een biljoen ! Wat is dat?

De rekenkundige voorstelling is zeer eenvoudig en eist maar weinig ruimte;

1.000.000.000.000 n.l. miljoen maal miljoen.

Werpen wij een oppervlakkige blik op het biljoen als maatstaf voor tijd, ruimte en hoogte. Wat de tijd betreft zou ik de seconde als eenheid willen nemen en in gedachten alle eeuwen door tot de eerste dag van het jaar 1 gaan; ik neem dan aan dat elk jaar 365 dagen gehad heeft en elke dag 86.400 seconden telt. Keer ik dan in gedachten terug tot het jaar 1907, dan is de eerste gedachte, dat er al wel een biljoen seconden verlopen zullen zijn. Mis! Er moeten 31685 jaar, 17 dagen, 22 uur, 45 minuten en 5 seconden verlopen, voor de eeuwigheid een biljoen verzwolgen heeft.

Stel U verder eens voor, dat er voor U ligt een biljoen goudstukken. Hiervan stapelen wij er zoveel op, dat de stapel 20 voet hoog wordt; op dezelfde manier plaatsen wij dicht naast elkaar gelijke stapels en bouwen zo een 20 voet hoge muur. Twee zulke muren, die parallel lopen, worden opgestapeld en we bouwen zo op die manier een lange straat. Eerst wanneer we een straat krijgen ter lengte van plus minus 3650 km is de gehele voorraad opgebruikt.

Ook kunnen wij de goudstukken plat op de grond leggen. dicht naast elkaar, zodat ze als een lange gouden ketting een onafgebroken geheel vormen. Eerst wanneer deze ketting 763 maal om de gehele aardbol, over bergen en dalen, meren, woestijnen, steppen, enz. gelegd is, is het biljoen goudstukken opgebruikt.

Om de voorraad te vervoeren, zijn niet minder dan 2325 schepen nodig, elk met een draagvermogen van 3 miljoen kilo; het restje dat nog overschiet, zou nog 447.000 kilo wegen.

Bulletin 12e Jaarg.nr.3. 3e Kwart.1996.

WOORD VAN DE VOORZITTER

Hoewel in de afgelopen weken aan de Curacaostraat niet veel van vakantie te merken was (de werkplaats heeft gewoon gedraaid en er zijn heel wat kleine werkzaamheden afgerond), begint nu in de tweede helft van augustus de heemkundevereniging pas weer echt op gang te komen. Vlak voor de vakantie zijn enkele grote verbeteringen aan het gebouw tot stand gebracht, dank zij een extra-bijdrage van de gemeente. We hebben nu een luifel boven de toegangsdeur en de grote glazen deuren onder de luifel zijn geblindeerd. In de komende maanden zal door de werkgroep onderhoud en beheer de binnenkant van die deuren worden afgetimmerd en een goede afzuiginstallatie worden aangebracht.

Albert Janssen en ondergetekende zullen een aanvang maken met de inrichting van de museumkasten in de grote studieruimte: er komt een permanente expositie van de wijwaterbakjes uit het "bruikleen Annie Janssen" en van andere religieuze gebruiksvoorwerpen die te vinden waren bij katholieke families in onze streek.

Een kleine werkgroep (o.a. H.Rade, Mevr. Nederpel, H.Dortants, A.Verreck) start in september met het publiceerbaar maken van het Landgraafs straatnamenboek dat door H.Rade is samengesteld.

Op 14 september is monumentendag met in de namiddag (vertrek 13.15 vanaf het VVV-kantoor in Op de Kamp) een busexcursie langs de industriële monumenten van Landgraaf. We bezoeken in elk geval de mijnwerkerskoloniën van Leenhof en Lauradorp. Deelname is gratis voor de leden. Niet-leden betalen fl. 10,00. We organiseren deze tocht samen met de VVV.

De sectie dialect start in september met de voorbereiding van de vertellersavond van december.

Verder wordt er gewerkt aan het nieuwe jaarboek. Met een beetje geluk komt de publicatie, ondanks de redactionele problemen, nog voor half november tot stand. U zult hierover nog een apart bericht ontvangen.

En terwijl dit alles loopt bereidt het bestuur het nieuwe verenigingsjaar voor. Uiteraard houdt het zich aanbevolen voor uw suggesties en ideeën.

De excursie met barbecue naar de Strijthagermolen vond op 29 juni plaats in kou en regen. We hadden echter een enthousiaste groep deelnemers, een voortreffelijke gids en een uitstekende kok, zodat het alles bij elkaar een heel geslaagde bijeenkomst was.

Op 23 juni heeft het OCGL met een stand op het dorpsfeest van Rimborg gestaan. Een tiental leden van de sectie genealogie en streekgeschiedenis onder leiding van Winand Ploemen zorgde voor de voorbereiding en de uitvoering. De belangstelling was groot.

Een klein groepje uit de werkgroep archeologie ging op 21 juli onder leiding van H.Nievelstein op fossielenjacht in de ENCI-groeve. Er werd heel wat gevonden. Deze excursie is zeker voor herhaling vatbaar.

Het is duidelijk: het genootschap bestaat niet alleen maar leeft ook en werkt.

A.Verreck

BRIEF aan de GRAAF op 2-2-1812

Onderstaande brief, gericht aan de Graaf van Schaesberg, werd mij ter hand gesteld als zijnde geschreven door een lid van de familie Dortants. Helaas heb ik niet kunnen ontdekken wie de eventuele schrijver geweest kan zijn.

Duidelijk blijkt uit de brief dat de verhoudingen tussen burgers en overheid ook vroeger veel te wensen overliet. Voor de genealogen onder ons zou het interessant zijn om de familieverhoudingen tussen de genoemde families Jongen, Haes, Stassen en Milchers in kaart te brengen.

Herlen den 2 februarie 1822

Mijn Heere

Man kan nicht nach laessen euch zu melden wij es zu geht in der **gemeinte Schaesberg** raekende eure halbwinner, X) und haes,

Erstens, die halbwinner laessen ihre schaffen das ganse jaer durch in die welder gehen woo durch das jonge gewas von holz verdorben wiert,

2tens, haben zij einen wolf mit zwei bein in der wald sage fasbinder Hendrij Jongen broder von der perceptur Jongen, und rechte fetter von Stassen und Hendrij Milchers und goeden frund von die andere halbwinner und haes. Der kerel kapt bij daeg en nacht seines nothwendigen holz aus der wald man kan es nicht laseren, der haes und die halbwinner schon, ihm nicht, Kurtz om es ist einen kloup wan sie sich bei dese leute halten soo sein sij bedrogen und werden mehr bedrogen, om sontz sein die leute soo reich nicht woorden

3tens, war an gehet die Lauber in der wald wann der haes

und seine kinderen die haussen volgedragen haben dan verbiet er es voor die arme leute zu hallen.

4lens, der der haes einen snaps oder etwas anderes gibt der hadt die gerechtijgkeit met sein koebeesten durch die ganse wald, und die arme leute moegen die weegen des waldes nach nicht betretten mit hunnen fieh,

5lens, laest man ihnen wissen das das gemeintens hols was auf der gemeintens gront gestanden habt schier al verkouft is woorden und voor der Kaekert liegen 3 schunne eschen buhmen.

Liegen jetz nog voor das falderen von der Kaekert. N.N. einen man aus der gemeente sagte, wij koone das, das die buhmen auch nicht zum nutzen der gemeente gebraugt werden, war habt zich daer uber meister gemacht, daer auf haben die drij quanten schout und scheffens geantwoort, das habt onzer grab gedaen der habt zich daer uber meister gemacht, es ist nicht recht das wissen wir auch wol, aber was doen wir daer an, N. N. das hols ist zum notzen der gemeinte verkauft woorden un zur reparation der kircken.

N.N. wann dieses wahr ist, soo habt der heere grab 2 tittelen bekoomen, der einen gemeinten dieb, der anderen kircken-dieb.

Alsoo in erwartung das der heere Grab zich sal und moeten verteitigen,

Verb. euren Dienaer N.N.

H.D.

- X) Een "halbwinner" is een boer die een landbouwbedrijf "huurde" voor de helft van de opbrengst die hij aan de eigenaar ("verhuurder") moest afstaan.

red.

Uit het: **TIER-ARZENIJ BÜCHLEIN.**

Guter kühltrank für die pferd.

Nimm ein Handvoll hauslaub, klein geschnitten, 3 löffel baumöhl, $\frac{1}{2}$ pint frisch gemolken milch, 2 eijer unter die milch

ganz klein und dünn geklopft, 3 mahl nach einander eingeschüttet auf den anderen tag. Acht tag hienach ein pint rothen wein mit 3 löffel zerflossenen honig, wovon eingeschüttet. Dis letztere ist vor dem streegel volle verhitzigkeit. Wenn diesses eingegossen, musz man das pferd eine halbe stunde bereiten, hernach 3 stund ohne futter stehen lassen.

Gemeinlich im herbst, wenn die arbeit aufhört, zu appliciren.

Aliud.(idem)

Thue ein halbe masz essig in ein geschir, lege 2 eijer darin, setze es alsdan 24 stunden in pferdemist. Alsdan werden die eijer darin verzehrt seijn. Schütte dan dasselbe dem pferd ein. Man kann auch ein wenig haferen mit einsetzen.

Preservatif.

Für verhitzung der pferde in der heiszen zommertagen.

Nimm weizen kleien und nachdem sie mit wasser wohl durchein-ander gemenget wie ein brei, gibt dem pferd zur mittagszeit, sobald es warm von die arbeit kommt, vor dem andere futter in der krippe.

Vor hinkung der pferde.

Wie man sagt, wenn nemlich ein bein fast ganz oder zum theil geschollen ist. Nimm alten leimen und essig untereinander ge-
mischet, doch so dünn, dasz man das bein damit wasschen kann, und dies geschied lauwarm abends. Auch jan dieser wie

ein teich lauwarm in einem tuch aufgelegt werden, wenn es nicht zu weitschichtig ist.

Millen in die mähnen.

Wan ein pferd millen in dei mähnen hat, nimm nüzblätter und wasser, siede es wohl, das es eine lauge werdet. Kämm morgens und durch den tag 1 à 2 mal die mähnen und den schweif damit.

Es macht die haar wachsen und vertreibt die millen.

Ein welsz ros z schwarz zu maohen.

Siede einen maulwurf in gezalzene butter, beschmiere das ros z damit, so fallen ihm die weisse haaren aus und wachsen schwarze.

Den kühlen die läus zu vertreiben.

Mische urin und rus z untereinander, lasz sebes ein zeitlang stehen und schmiere danach damit.

Die kälber vom durchgang zu oirlren.

Nimm 2 löffel essig und ein messerspitz von rothen ziegelstein, ganz fein gerieben, selber kochen lassen, wohl untereinander gemischt und dan laukalt den kälber 2 tag nacheinander, einmal im tag, eingeschüttet.

Wenn schweine sloh gebissen und verwundet haben.

So nimm einen ganz glühender öhl und schütte es in die wunde.

Wenn man ein fremdes schwein bei die seinige setzen will, so wasche man die seinige und das fremde mit bier und brot, so sollen sie sich nichts thun.

Für wunde an schaafte und ander vieh.

So dick als ein hühnereij ungesalzen butter schmelzen, mit einer halben pint reiner thaar untereinander gemenget und damit geschmieret.

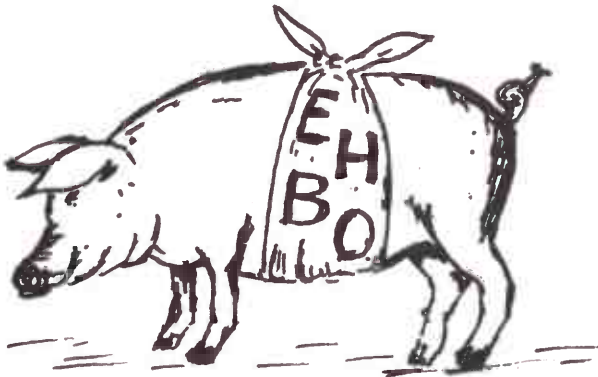
N.B.: Diese salbe bewahret sich jahrenlank.

Wider die hundskrankheit.

Balsam sulphuris anisati, wovon grosze hunden 18 bis 20 tropfen mit milch eingeben. 2 mahl am tag wenn die krankheit schon heftig ist, kleine hunden aber nur 10 bis 15 tropfen, und man gibt den hunden viell fett zu fressen. So balt die krankheit unter den hunden herscht soll man den gesunden diese tropfen eingeben in milch, so werden sie die krankheit nicht bekommen, wenn sie bei kranken hunden sind.

Infallible remedium vor einen hund so der wurm an einen ohr hat.

Nimm für einen stüber rothen praecipitat, alte butter so dick als 2 baumnusz, lasz dieselbe in einen tiegel zergehen, schütte sie dan ab auf kalten wasser, dasz das salz im tiegel bleibe, schütte dan den praecipitat unter die butter, mache eine salbe daraus, und schmiere dem hund das ohr fleiszig damit. Curirt unfehlbar.

bevestigd. Op 16 juli 1851 gaf Mgr. Paredis, bisschop van Roermond, verlof om die relikwie te SweykhuiZEN officieel te vereren. Sindsdien werd dat feest elk jaar met een octaaf gevierd. Door rector Nuchelmans werd in 1890 een nieuw beeld van de H. Odilia in de kerk van SweykhuiZEN geplaatst. Dit moet het thans nog aanwezige beeld zijn, dat de H. Odilia van de Elzas voorstelt. Derhalve lijkt de verwarring van de twee HH. Odilia's uit die tijd te dateren. Desondanks bleef te SweykhuiZEN de traditionele verering van de H. Odilia van Keulen voortduren"¹².

"De relikwie, die in 1851 naar SweykhuiZEN was gekomen, was mettertijd vergaan. Dit werd nog des te meer betreurd, omdat sedert 1929 een jaarlijkse processie van blinden naar SweykhuiZEN kwam. Daarom werd in 1932 door rector Steinhart een nieuwe relikwie aangevraagd. Maar hij wendde zich toen niet tot de kruisheren – om andermaal een relikwie van de H. Odilia van Keulen te ontvangen – doch tot de bisschop van Straatsburg. Op 27 juli 1932 werd hem door deze een relikwie 'ex ossibus' van de H. Odilia van de Elzas geschonken; daarbij was tevens een declaratie van authenticiteit gevoegd", terwijl Mgr. Lemmens, bisschop van Roermond de openbare verering van deze relikwie toestond op 30 oktober 1932"¹³.

"Toen pastoor Thissen in 1941 naar SweykhuiZEN kwam, zou hij zich al vlug van die verwisseling bewust worden. Afgezien van de archiefstukken die in een andere richting wezen, werd hij er ook door oudere parochianen op attent gemaakt, dat vroeger in SweykhuiZEN over een andere H. Odilia werd gesproken. Ofschoon hij van mening was, dat men in 1932 aan de verering van de H. Odilia van Keulen had moeten vasthouden, kon hij moeilijk een situatie, die al geruime tijd had bestaan, radicaal gaan omkeren. Daarom achtte hij het raadzamer om het voetspoor van zijn onmiddellijke voorgangers Steinhart en Vervoort te volgen. Derhalve besloot hij de verering van deze heilige te handhaven. En hij voegde daaraan toe: 'Wat de reden van verering aangaat, blijft het anders precies hetzelfde. Beide Odilia's worden vereerd door de blinden; door mensen, die een oogziekte hebben. In dat opzicht is deze vergissing of verwisseling niet zo erg geweest'"¹⁴.

"Het heeft pastoor Thissen blijkbaar lang dwars gezeten, dat de eenmaal te SweykhuiZEN begonnen verering van de H. Odilia van Keulen was onderbroken. Niet alleen tekende hij dit als een in 1932 door een voorganger begane vergissing aan, maar ook kwam hij er meermalen op terug. Hij schijnt zich in zekere zin schuldig te hebben gevoeld, omdat hij die vergissing had gehandhaafd. Zich min of meer tegenover het nageslacht verontschuldigend, schreef hij, 'dat wij ongewild en zonder opzet, afgestapt zijn van Sint Odilia van Keulen naar Sint Odilia van de Elzas'. Maar daarbij liet hij het niet. In 1958 wendde hij zich tot de Kruisheren met het verzoek om andermaal een relikwie van de H. Odilia van Keulen aan de kerk van SweykhuiZEN te schenken. Op 13 mei 1958 werd hem door W. van Hees, de algemeen overste van de Kruisheren, een relikwie 'ex ossibus' van de H. Odilia, Maagd en Martelares en Patrones van de Kruisherenorde, in een langwerpige

¹² Schrijnemakers: Verering van twee HH. Odilia's a.c. blz. 164–165

¹³ vgl. Schrijnemakers: Verering van twee HH. Odilia's a.c. blz. 165

¹⁴ Schrijnemakers: Verering van twee HH. Odilia's a.c. blz. 166

verzilverd doosje geschonken" ¹⁵.

In de zomer van 1996 kwam de (toenemende) verering van de heilige Odilia in Baarlo in het nieuws. Tijdens het plaatselijk "Odilia-octaaf" in juli wordt de heilige Odilia door steeds meer bedevaartgangers aangeroepen om hen te beschermen tegen allerlei oogziekten. Het Odilia-octaaf in Baarlo begint tegenwoordig op de zaterdag vóór de derde zondag van juli met het zegenen van het Odiliawater met de relikwieën van het heilig Kruis en van de heilige Odilia. Tijdens het octaaf – bestaat er na de diverse vieringen de mogelijkheid de speciale oogzegening ter ere van de H. Odilia te ontvangen, tijdens welke de priester de Odiliavereerders een kruis voor houdt en de volgende zegenformule uitsprekt: "Door de kracht van Christus' kruis en op voorspraak van de H. Odilia zegen ik Uw ogen: in de Naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest. Amen". Dat gaat daar al zo sinds 1800, toen de Venlose Kruisheren van Napoleon hun deuren moesten sluiten en een van hen uitweek naar Baarlo. Hij nam de beide relikwieën mee. Het frappante is dat er blijkaar ook in Baarlo verwarring heerst over de vraag of de Baarlose verering nu de heilige Odilia van Keulen of de heilige Odilia van Elzas geldt. Momenteel heeft de heilige Odilia van Keulen in de Baarlose St. Petruskerk een prachtig versierde kapel met drie ramen van de beroemde glazenier Joep Nicolas, terwijl een eenvoudig beeld van de heilige Odilia van de Elzas een plaatsje op een kast in de sacristie heeft gekregen¹⁶.

Mag de heilige Odilia, of het nu Odilia van de Elzas betreft of die van Keulen, in Sweykhuisen, St. Odiliënberg en Baarlo nog steeds een grote verering genieten, in Nieuwenhagen is daar ondertussen weinig meer van te merken. In 1957 werd het feest van de heilige Odilia nog op plechtige wijze gevierd, blijkens het programma van die dag:

"24 mei: feest van de heilige Odilia

patrones van onze kerk (sic!) en beschermster tegen oogziekten

Deze dag is voor onze parochie de dag van de altijdurende aanbidding

6 uur *uitstelling van het Allerheiligste*

7 uur *leesmis*

8 uur *hoogmis*

10 uur *plechtige hoogmis*

3 uur *vespers*

6 uur *completen, "Te Deum" en instelling van het Allerheiligste*

Na iedere H. Mis is er gelegenheid de reliquie van de H. Odilia te vereren" ¹⁷.

Daarna is het langzaam maar zeker bergafwaarts gegaan met de belangstelling

¹⁵ Schrijnemakers: *Verering van twee HH. Odilia's a.c. blz. 170*

¹⁶ artikel van Jos Bouten, getiteld: "Op bedevaart naar de heilige Odilia in Baarlo" in Dagblad De Limburger, vrijdag 26 juli 1996. In Baarlo gaat het om relikwieën van de H. Odilia, patrones van de Kruisheren en ook het Odilia-octaaf wordt omstreeks 18 juli gehouden, feestdag van de H. Odilia van Keulen, zodat het in Baarlo toch minstens in eerste instantie om deze heilige gaat.

¹⁷ Kerkklok 1957, in Parochiearchief Nieuwenhagen, invent.nr.8. Blijkbaar had de heilige Odilia de eigenlijke patrones van de Nieuwenhaagse parochie (O.L. Vrouw Hulp der Christenen) overvleugeld.

voor en de verering van de heilige Odilia in Nieuwenhagen. Maar ook met de belangstelling voor en de verering van O.L. Vrouw Hulp der Christenen, de patrones van de Nieuwenhaagse parochiegemeenschap.

Daar is echter sinds kort verandering in gekomen. Sinds 1991 wordt het feest van O.L. Vrouw Hulp der Christenen in de Nieuwenhaagse parochie weer feestelijk gevierd¹⁸. Tot nu toe is de heilige Odilia daarbij op de achtergrond gebleven. "In-grediënten" voor een (hernieuwde) verering van de heilige Odilia zijn in Nieuwenhagen ondanks de Inbraak van 1983 echter nog altijd aanwezig: een fraai gepolychromeerd beeld van de heilige Odilia van Keulen en waarschijnlijk dus ook nog een oud ("omgebouwd") beeld van de heilige Odilia van de Elzas. Maar het zal van ons afhangen of de belangstelling voor en de verering van de heilige Odilia in Nieuwenhagen weer zal toenemen. In ieder geval hopen we dat dit artikelje daartoe mag bijdragen en dat de heilige Odilia, of het nu die van Keulen of die van de Elzas betreft, ons mag helpen om te zien waar het nu werkelijk op aan komt in ons leven, opdat ook wij eens met haar mogen zien wat "geen oog heeft gezien, geen oor heeft gehoord, geen mens zich kan voorstellen, namelijk wat God bereid heeft voor die Hem liefhebben" (1 Kor.2,9).

A.M.D.G.

Bleijerheide, juli 1996,

Jos. L'Ortye, pastoor

¹⁸ vgl. L'Ortye: *Patrocinium* a.c.

Kinderliedjes

*Twee emmertjes water halen,
Twee emmertjes pompen,
De meisjes op de klompen,
De meisjes op d'r houten been:
Zo gaan ze door de straten heen.
Van je ras, ras, ras,
Rijdt de koning door de plas;
Van je voort, voort, voort,
Rijdt de koning door de poort;
Van je sterk, sterk, sterk,
Rijdt de koning door de kerk;
Van je een, twee, drie.*

Kent U ze nog? de liedjes van vroeger? U kunt ons een plezier doen als U ze opschrijft, liefst in dialect. Wij komen ze graag bij U ophalen als U even belt. (tel.5317929).

Hartelijk dank.

Red.

De L.L.T.B. 100 jaar

Spraken we in Bulletin nr.1 van 1996 over een 100 jarige in onze streek nl. de spoorlijn Sittard - Herzogenrath als een project dat toen samenging met de steenkoolindustrie, dan mogen we nu in 1996 ook nog de Boerenorganisatie als 100 jarige noemen.

Aan deze organisatie genaamd L.L.T.B. (Limburgse Land en Tuinbouwbond) met als oprichtingsdatum 10 nov. 1896 is een voorgeschiedenis verbonden. Voorheen bestond n.l. reeds de Limburgse Maatschappij van Landbouw en Bloemkweeking. Deze bestond in hoofdzaak uit leden van grootgrondbezitters van wie verschillendeneigen exploitantwaren. De afstand van deze z.g. hereboer maatschappij was echter te groot voor de doorsnee boeren bevolking. Hierin is dan ook de reden gelegen dat de maatschappij nooit de brede lagen van de agrarische bevolking heeft kunnen (of willen) bereiken. In 1896 kwam wel een reorganisatie tot stand maar bereikte niet het verwachte resultaat. De hiërarchieke afstand bleef en daar week men niet van af. De toenmalige landbouwcrisis in Europa had tot grondslag dat men een onderlinge samenwerking in de agrarische sector nodig achtte, en niet alleen in Nederland. Duitsland kende reeds zijn Bauern-vereine en Raiffeisenbank. Terwijl in het Bisdom Luik op aansporing van de Bisschop plaatselijke boeren organisatie's ontstonden met vanzelfsprekend een aanbevolen godsdienstig en maatschappelijk karakter. Hieruit is de Belgische Boerenbond ontstaan. Dit had tot gevolg dat de Pers, waarbij de Limburgse niet achter bleef, in brede laag propaganda maakte tot oprichting van boeren-bonden.

Als resultaat; op 4 juli 1896 vond te Utrecht de oprichting plaats van de Nederlandse Boerenbond. Van zeer grote betekenis was art.2 van de statuten welke bepaalden "Het Christendom als de grondslag van de maatschappij erkennend zich ten doel stelde de belangen van de boerenstand te behartigen. Daarbij de Staatsbemoeienis op economisch gebied ook ten goede te laten komen aan de boerenstand. Met dit voor ogen propageerde men een aaneensluiting van alle zelfstandige boeren verenigingen.

Voorts bepaalde art.9 dat voor het lidmaatschap van een afd. vereist werd, dat men "God, Huisgezin en Eigendom" zou erkennen als de noodzakelijke grondslagen der samenleving.

Bovendien werd de benaming Christelijk gekozen om de niet

Katholieken, maar wel met een Christelijke belijdenis, boeren en tuinders niet uit te sluiten. Met deze voorgeschiedenis werd op 10 november 1896 in Roermond de Limburgse Christelijken Boerenbond opgericht, in hoofdzaak bedoeld voor de grote groep kleine boeren in Limburg. Niet doelend op de hereboeren of welke daarvoor doorgingen. Deze nieuwe Christelijke Boerenbond, met de Christelijke normen als grondslag, vond in korte tijd een goede ingang bij de agrarische bevolking, mede door de activiteit bij de priesters. Een bond met een gezindsorganisatie die de geestelijke en materiele belangen van de hele boerenstand wilde behartigen. Niet voor niets werden al spoedig verenigingen opgericht voor de boerinnen en de jonge boeren onder het parool "Trouw het kruis, Trouw de ploeg". Aanvankelijk wilde de top van de bond voorkomen dat leden van de boerenstand in contact kwamen met andere bevolkingsgroepen. De samenleving was immers opgedeeld in verschillende standen, nl; Arbeidersstand, boerenstand en middenstand, en dat moest zo blijven. De overstap naar de opkomende mijnindustrie was voor de boerenzoons financieel wel bijzonder aantrekkelijk. Uitdrukkelijk werd gewezen op de teloorgang van dergelijke jongens in de omgang met de goddeloze, alcohol verslindende, gastarbeiders. Eerst later bleek dat niet alle mijnwerkers dronkaards waren. Hoezeer de bond het ook probeerde het was nu eenmaal niet mogelijk iedereen in de boerenstand te houden. Op de inderhaast ingestelde cursussen in de landbouw en landbouwhuishoudscholen nam de godsdienstige vorming een grote plaats in. Dit bleek ook nodig indien men de vervlakking en de vermaterialisering ook voor de boerenstand een halt wilde toeroepen. Deze nieuwe Christelijke bond wist zich op alle gebied te manifesteren want de contributie bedroeg slecht 50 cent per lid van welk bedrag de helft aan de plaatselijke afd. toekwam. Hierdoor groeide het aantal leden in 1897 tot boven de 6500 leden, terwijl de niet Christelijke Ned. Hereboeren Maatschappij in sterkte verloor. Deze Maatschappij deed wel van zich spreken en wist bij de overheid zich beter te presenteren of had ze meer invloed door kundige sprekers? Dit kwam tot uiting in de Provinciale subsidie, deze bedroeg voor de Maatschappij f.3000,— terwijl de boerenbond met f.500,— werd verrijkt. Deze Maatschappij deed ook in Schaesberg van zich spreken door gebruik te maken van de verworven maatschappelijk kennis. Zo wist de in 1895 uit de plaatselijke bevolking aangestelde burgemeester (ook landbouwer op de Kakertshof) bij een rundvee

keuring van de 61 ter keuring staande stieren als nr. 1 uit de bus te komen. In dat jaar stonden slechts 6 dekstieren in Schaesberg geregistreerd.

Tot landbouwtoezicht in afd. Heerlen van voornoemde Maatschappij Wordt dan ook in 1897 deze M. Quadvlieg tot burgemeester van Schaesberg gekozen.

Uit de gehele ontstaans geschiedenis der Ch. L. B. B. blijkt duidelijk de grote kerkelijke invloed zeer zeker in positieve zin. Gezien de financiële vooruitgang was het voor velen een welvaart indien men een theoloog in de familie had. Bij de overige boerenzoons lokte dit wel eens het sarcastisch gezegde uit dat "Als iemand te dom is voor boer te worden, dan werd hij geestelijke".

Maar ongeacht de onevenredige provinciale waardering in beide organisatie's ging de Christelijke Limburgse Boerenbond op de ingeslagen weg voort in opleiding, organisatie en gezamenlijke inkoop. Dit had tot gevolg dat er kwam: de Centrale Boerenleenbank, Hagelverzekering, oprichting van een Onderlinge Paardenverzekering enz. Tot oprichting van het Boerenleenbank wezen had de Schaesbergse Kapelaan J. M. Souren als voorman een groot aandeel, zeer zeker om het credietwezen door het landbouwbedrijf in eigenkring onder te brengen.

Deze duidelijke vooruitgang bleef bij de Provinciale politiek niet onbekend evenals de achteruitgang der goed gesubsidieerde Boeren Maatschappij. Dit had tot gevolg dat pogingen in het werk gesteld werden om tot fusie der beide landbouw organisatie's te komen. Door toedoen van de toenmalige Commissaris der Koningin Jhr. Ruys de Beerenbroek werd door zijn persoonlijke inzet een belangrijke bijdrage geleverd bij de tot stand koming der fusie. In de vergadering van 8 mei 1900 werd dan ook tot de fusie besloten onder de nodige voorwaarden. O. a. De boerenbond zal niet ophouden te bestaan en daarbij de bestaande instellingen van de bond worden erkend op de bestaande reglementen en bestuur met de statuten ingericht naar de Christelijke geest dienen voor de nieuwe organisatie eveneens te gelden.

Op 15 jan. 1901 zag dan ook de Limburgse Landbouwbond het levenslicht en de Commissaris presideerde de vergadering te Roermond en wijst op de nieuwe organisatie welke plaats moet bieden aan alle die met land- en tuinbouw op enige wijze zijn verbonden. Erdient eendrachtig te worden samengewerkt zonder onderscheid van rang en stand. Deze nieuwe bond moet derhalve plaats bieden zowel voor de boeren als voor de heren. Daarbij deed de Commissaris een beroep op de geestelijkheid om in de plaatselijke afdelingen de eens begonnen inbreng te

blijven voortzetten om eendrachtig in Christelijken geest in organisatie samen te werken. Deze samenwerking der beide organisatie's was hiermede een vaststaand gegeven en het geheel onderverdeeld in Kring besturen.

Het in 1909 gekozen kringbestuur afd. Heerlen was samengesteld uit de leden:

D.Beckers	U.o.W.	Voorzitter
Th. Opfergelt	Wijnandsrade	vice Voorzitter
W.Loyson	N.hagen	Secretaris
L.Debey	Schaesberg	Penningmeester

Uit voorgaande blijkt dat de vroegere bewoners uit de huidige gemeente Landsraaf zich niet onbetuigd lieten in de nu bestaande L.L.T.B.

Dat het toenmalige landbouw bestaan naar behoren heeft gefloreerd wijst op de nagelaten monumenten aan bewoning welke in de gemeente Landgraaf nog bestaan. De herdenking der L.L.T.B. werd in 1951 als zijnde-het 50 jarig bestaan gevierd maar nu in 1996 als 100 jarige staat genoteerd geeft enigszins verwarring. Maar in 1896 werd de boerenbond een feit en in 1901 kwam de fusie met de Maatschappij tot stand.

ha.er.

Zwaluw

Als de zwaluwen scheren over water en
wegen
dan komt en blijft er wind en regen.

Een oude zwaluw weet haar nest.

Eén zwaluw maakt geen zomer.

Zwaluwen in het gat, guldens op zak.

Als ik kom is alles vernield en versnetterd
en als ik wegga is alles vol en vet

Gelezen over

"DE LANDGRAAF" in LANDGRAAF

Toen in 1982 de samengevoegde SUN-gemeenten de naam Landgraaf kozen als toekomstige gemeente-naam kreeg deze aanduiding plots een andere betekenis met de vraag; WAT IS enz ?

Tot heden is deze greppel met de benaming Landgraaf echter nog niet of slechts summier onderzocht en blijft het slechts bij vermoedens.

De plaatselijk aangebrachte borden spreken over een historische greppel of ringwal van Archeologische en Culturele waarde. In deze omschrijving is alles opgenomen wat betrekking heeft op iets onbekends.

Historisch geeft aan dat het juiste nog niet bekend is, doch voor de geschiedenis en oudheid van betekenis is. Als greppel wordt bedoeld een uitholling in het landschap. En gezien de aanleg in een vrij vlak gebied met mankracht is aangelegd en niet langs natuurlijke weg is ontstaan bv. door uitspoeling of waterloop (holle weg of gracht).

Ringwal geeft aan dat deze wal een verhoging in het landschap is met een gesloten uitvoering en niet van punt A naar punt B. Omdat op veel plaatsen de greppel en wal naast elkaar nog zichtbaar zijn is het duidelijk dat de greppel gegraven is en de verplaatste aarde naast de greppel tot/wal is opgeworpen.

Archeologische culturele waarde als monument veelvuldig vermeld in de diverse omliggende plaatsen bv. door H. Reinders in "Die kunstdenkmäler der Landkreis Aachen (1912) geeft aan een "Landgraf" langs de Rijsgrens te Bocholts als zijnde een 14de eeuwse grenswal van het "Aachener Reich". Als omschrijving; een aarden wal en een, soms twee, greppels en op de wal een begroeiing van beuken kreupelhout. Door Marres en v. Agt wordt in de Ned. Monumenten van Geschiedenis en Kunst vanwege de Rijkscommissie de Landgraaf enkele malen aangehaald. Te Brunssum als zijnde een greppel geflankeerd door twee aarden wallen (hoogte +2 mtr.) en op plaatsen een totale breedte van 20 mtr. en lopende van Schaesberg naar Schinveld via het Schutterspark. Te Heerlerheide eveneens een dubbele wal met een gracht of greppel en komende van "Bovens Nieuwenhagen" via Schrievershei naar Schinveld waar zij ophoudt bij het "Leifender Ven" ten zuiden van de Molenbeek.

Volgens de Rijkscommissie is misschien deze dubbele wal

met een andere enkele wal met greppel aan beide kanten in verband te brengen met die op Duits gebied en evenwijdig loopt met Rijksgrens in de richting van de Nieuw-hof (U.o.W.) vlak bij de grens. Is deze gedachtengang ondanks de verschillende uitvoering der beide wallen juist, dan zou dit gehele wallenstelsel aan drie kanten een groot terrein (over het algemeen een bos en heide gebied) begrenzen. Een oppervlakte waarbinnen de sporen van verschillende prehistorische culturen en grafvelden uit de ijzertijd gevonden zijn. De juiste ouderdom is echter moeilijk "zelfs" door opgravingen vast te stellen. Ook een juiste plaats van bewoning binnen deze wal is gezien dit groot omsloten gebied waar in tijden van gevaar een bevolkingsgroep met hun kudden toevlucht zochten, moeilijk vast te stellen.

In de omschrijving van "De Landgraaf" van Brouwer en v. Venrooy wordt aangenomen dat deze gehele wallen uitvoering ongeacht van verschillende aard tot een geheel moet worden gerekend en als verdedigingswal is benut en aangelegd.

Mr. H. Hardenberg die een studie maakte van dit gebied omschreef het in Tijdschrift Kon. Ned. Aardrijkskunde Gen. 1946 als een Keltisch Oppidum, waarvan de naam verlatiniseerd tot Coriovallum.

Eveneens doelt B. H. Stolle, (in Maasgouw 1957) op de Romeinse vestiging ter plaatse van het tegenwoordige Heerlen zou zijn, evenals een ander Coriovallum in het huidige Cherbourg in Normandië.

Hoe aantrekkelijk dergelijke theorie op het eerste gezicht ook moge schijnen, volgens de Rijkscommissie van Monumenten lijkt het waarschijnlijker dat deze wal "Landgraaf" uit de middeleeuwen dateert en ten doel had als gemene weide. Een bos- en heide gebied waar men het vee liet grazen om het via een wal af te grenzen van het omliggend bouwland. In de zg. gracht tussen de twee wallen moeten wij naar alle waarschijnlijkheid een veedrift zien, waarlangs het vee naar de weide gedreven werd en niet van de weg afweek om te gaan uitzwerven over de akkers.

Volgens J. J. Jongen (Land van Herle 1958) wordt een dergelijk wallen-complex te stein ook zo verklaard en een deel van de weg nog "Koestraat" heet.

Onze gemeente telt eveneens een Koestraat en in de nabijheid van de omschreven "Landgraaf" zijn nu de als agrarische namen bekende wegen "Veeweg, Reeweg of Scherpenseelerveeweg"

De Provinciale en (of) Gemeentelijke Monumentenlijst noemt "De Landgraaf" eveneens "Veeweg of Veedrijfweg.

ha.er.

Naschrift van de redactie.

Wij willen nog verwijzen naar naar een programma op Omroep Limburg waar dhr. Loek Peters vrijwel dezelfde mening als dhr H.Hardenberg en de heren Brouwer en v. Venrooy had.

Ook willen wij nog wijzen op de vele prehistorische vondsten die gedaan zijn bij de aanleg van Camping "De Landgraaf" in Schinveld, de vele Romeinse munten die zelfs nu nog gevonden worden in de Landgraaf en de Romeinse graven langs die Landgraaf. (Deze graven zijn als Romeinse graven erkend door het R.O.B.) Dit alles wijst er toch op dat de Romeinen al gebruik gemaakt hebben van "DELANDGRAAF"

Red.

Aanwinsten

Van **Dhr. Lahaye** uit de Pieterstraat ontvingen wij een prachtige luchtopname van Schaesberg uit de 60er jaren.

Dhr. **H.M.H. Goossens** heeft een gedeelte van zijn genealogische /heemkundige verzameling middels een bruikleenovereenkomst bij onze vereniging ondergebracht. De verzameling bestaat uit 72 delen kerkelijke registers alsmede 39 delen die uit allerlei artikelen op heemkundig gebied(de voormalige gemeente Ubach over Worms betreffend) zijn samengesteld. Daarnaast werden nog 56 jaarboeken en nog een groot aantal akten door hem in bruikleen aan het OCGL afgestaan.

De werkgroep archief zal er voor zorg dragen dat de verzameling in de totale collectie wordt opgenomen.

't ACHTERLICHT

Wen ich an de kreegsjoare trûkdink, da ving ich nit, dat dat d'r plezérigste tied va mie leëve is geweeë, mar zoe aaf en tów goof 't toch óch al ins get te lache!!

't Woar in '41 of '42, dat weet ich nit mieeë genauw. 't Jo en ich woeënete i Egelze en viër wirkete allebi-j i Heële. V'r varete bouw ummer same mit d'r fiets noa ós werk; de bus koeëte v'r allebi-j nit verdrage, (v'r woeëte koalig van d'r benziênruëk) en d'r sóg koam ós nit zoe good oët.

Mar deë daag houw 't 'smörges bieëstig gereënd en woare v'r va erms zins mar mit d'r sóg noa Heële gevare.

En zoeë koame viër da óch 'soaves mit d'r sóg trûk noa heem...V'r woare nit wied van de Laura-sjtroat aaf, doe zoog ich doa óp d'r ek twieë Landwachsmanslûj sjtoa-----gee miensj, deë dat nit mitgemak hat, kan zich vuërsjtelle, wie ós ummer d'r sjrek in de bee sjloog, went t'rs van dat soat ós in de kweer koame. 't Hats sjloog ós in de keël en me razelet uvver 't ganse liëf. Gans automatisch woar ich mie gewieëte an 't óngerzeuke, of ich dóks get gedoa of geloate houw, wat die "here" nit aasjtóng. Bi-j 't minste of geringste houwe die dich bi-j de kladde en zoots te in 't kietje en moeëts te mar aafwade wat mit dich gebuëret. Doarum zörgete viër óch al ummer, dat aan ós fietse nieks feeëlet...de remme, 't achterlich, de lampe proberete v'r ummer tiep-top in oader te haa. Dat woar ós ing twieëde natoer gewoeëde.

En zoeë koame 't Jo en ich wie de ónsjuld in ege persoeën doa gesjpatseerd! Ópins zoog ich die twieë batjakke doa sjtoa,...ich woeëd sjtiëf va sjrek en gans in paniek flûster ich teëgen 't Jo:"Jo, zint ós achterlichter in oader???"

't J o kiekt mich ins gans deuzig aa en zeët: "Viër hónt toch gaar ginne fiets bi-j ós!!!"

Wie viër merkete, wat vur sjtómme kaal viër ós doa droët gesjlage houwe, hónt v'r doa midde i g'n sjtroat sjtoa brulle van d'r lach...V'r koame nit mie bi-j. Die twieë sjwatte Landwachtere sjtóng ós godserbermlích viës aa te kiekke. Went die ós doeëd huije kanne kiekke, wuër viër óp de plaatsj umgevalle...Mar die kieër hónt ze ós godzedank mit rów geloate....

E.M.-C.

GEDACHTEN ALS JE OUDER WORDT

Er is met mij nog niets aan de hand,
ik ben nog goed fit van lijf en verstand.
Wel heb ik wat slijtage in heup en knie,
en als ik me buk is het net of ik sterretjes zie.
Mijn pols is iets te snel en de bloeddruk wat te hoog,
Maar verder ben ik nog fantastisch goed,.....zo op het oog.

Op mijn steunschoenen loop ik langs 's Heren wegen,
en denk, wat is het toch een zegen.
Nog zo gezond te mogen wezen.
Mijn geheugen is wel niet meer zo goed,
en ik heb wat veel cholesterol in het bloed.
Ik heb ook wat problemen met de ogen,
en de rug wordt zo langzaam wat gebogen.
Maar, zegt de dokter wat droog,
U bent nog fantastisch goed,.....zo op het oog.

Het leven gaat zo snel voorbij,
en als ik dan foto's zie, van vroeger van mij.
Dan denk ik aan mijn jonge jaren,
aan uitgaan, dansen, mooie kleren.
Nu moet je rimpels en bobbeis aan je lijf zien te camoufleren.
Het lopen en alles gaat een beetje traag,
en na het eten heb ik soms wat last van mijn maag.
Doet U het maar kalmpjes aan, zegt de cardioloog,
U bent nog fantastisch goed,.....zo op het oog.

Oud te mogen worden is mooi, dat weet ik wel,
maar als ik niet in slaap kan komen, en tot honderd tel.
Dan denk ik wel eens, is het wel waar,
is dat mooie beeld van het oud worden, niet dwaas en raar?
De tanden liggen in een glas, de bril op tafel,
mijn steunkousen op een stoel.

Dan krijg ik soms een naar gevoel,
de adem is wat kort, mijn keel zo droog.
U kunt er best oud mee worden, zegt de gynaecoloog,
want U bent nog fantastisch goed,.....zo op het oog.

Maar als ik dan 's morgens ben opgestaan,
en zo allerhand heb gedaan.
Mijn krantje gelezen, want bij moet je blijven.
Dan denk ik, mens, je moet niet zo zeuren,
het hoort allemaal bij het oud worden, en dat mag.
Want verder heb ik niets te klagen.
U moet die kwaaltjes maar zien te dragen, zegt de psycholoog,
want U doet het nog fantastisch goed,.....zo op het oog!
(Gelezen)

" ZO OP HET OOG "

Ja "zo op het oog" gaat het allemaal nogal gemakkelijk om een "Bulletin" vol te krijgen"maar dat is "zo op het oog".

Het valt soms erg tegen, vooral als je rekent op medewerking.

Is het jullie "zo op het oog" niet opgevallen dat het steeds de zelfde personen zijn die een steentje bijdragen?

Heel blij zijn wij met die medewerking die wij steeds weer krijgen van een klein aantal medewerkers. En we hebben zoveel leden die beslist iets te vertellen hebben wat leuk of/en interessant is. Veel van die leden zeggen: "Ja ik weet wel iets maar HOE moet ik dat zeggen" of "Ik heb geen tijd om dat allemaal op te schrijven" of "Is het wel interessant" of nog een ander smoesje.

Wij doen een voorstel; Bel eens op dan maken wij een afspraakje en dan hoeft je alleen maar je adres op te geven en wij komen even aan en dan hoeft je alleen maar te zeggen wanneer het 't beste uitkomt om eens even wat gezellig te komen kletsen.

Als je dit leest zul je "zo op het oog" allemaal zien dat het heel eenvoudig is. EN DAT IS HET OOK.

Het tel nr. is: 045.5317929.

Natuurlijk gaan we niet naast de telefoon zitten wachten. Misschien zal er wel eens 2 keer "gebeld" moeten worden.

Probeer 't eens. U bent fantastisch goed.....

"Dat zult U zien!!!!"

Bulletin

12e Jaargang. nr.4
4e Kwartaal 1996

VAN DE VOORZITTER

Als dit nummer van het Bulletin verschijnt is het verenigingsjaar bijna afgelopen. Het jaarprogramma en de begroting voor 1997 zijn dan bijna gereed. Veel zal op hetzelfde blijven als in het afgelopen jaar: de werkplaats blijft op woensdag- en zaterdagmiddag, de secties komen op de traditionele tijden bijeen, de werkgroepen vervullen hun vastgelegde taken. Het genootschap functioneert goed en er is geen reden tot ingrijpende veranderingen of vernieuwingen.

Uiteraard zijn er zaken die extra-aandacht vragen. We moeten in het nieuwe jaar een oplossing vinden voor de bezetting van de redactie van Bulletin en Jaarboek; er zullen nieuwe leden gevonden moeten worden voor het hoofdbestuur, we moeten op zoek gaan naar een nieuwe leiding van de werkgroepen Archief en Onderhoud en Beheer; opdrachten die van het bestuur de nodige energie en vindingrijkheid vragen. Opdrachten ook die van de leden, van sommige leden, de bereidheid vragen tot extra-inzet.

Een belangrijk thema voor het nieuwe jaar zal de huisvesting worden. De groei van werkplaats en archief en de opbouw van het museum vragen om een ruimere behuizing dan de huidige. We hebben er in het overleg met de wethouder al herhaaldelijk over gesproken. Het komende jaar zal er een gerichte actie komen.

Voorlopig zijn we nog bezig met de afwerking van het lopende jaar:

op 10 december houdt de sectie dialect zijn jaarlijkse vertellersavond: het belooft een heerlijke avond te worden met veel verhalen gedichten over Kerstmis en Sinterklaas.

het Jaarboek is in de maak, maar komt niet op de gestelde tijd gereed.

We gaan ervan uit dat we het bij de jaarvergadering van maart kunnen aanbieden. *Inschrijfformulieren worden apart toegezonden samen met het programma van lezingen en excursies in 1997.*

Intussen kijken we terug op een goed laatste kwartaal. De bustocht op monumentendag (14 september) mag geslaagd heten. Wel had de deelname uit het genootschap wat ruimer mogen zijn. Een aantal inschrijvers kwam niet opdagen, terwijl ze zich ook niet hadden afgemeld.

De lezing van E.Ramakers over De bewoners van Strijthagen en hun Relaties trok veel belangstelling.

Ik wens allen een heerlijke kerstmis en een voorspoedig nieuwjaar.

A.Verreck

Gemeentelijke herindeling in de 19e eeuw

De samenvoeging van Ubach over Worms en Rimbürg

Op verzoek van inwoners van Rimbürg besluiten de Staten Generaal der Nederlanden op 12 december 1886 Ubach over Worms en Rimbürg per 7 februari 1887 samen te voegen tot één gemeente.

Volgens de verzoekers was de gemeente Rimbürg met zijn 252 inwoners, zijn 13 stemgerechtigde kiezers, zijn begroting van fl. 1557,90 en zijn schulden van fl. 140,00, te klein en te weinig levensvatbaar.

Een invloedrijke actiegroep uit Ubach over Worms zag niets in de samenvoeging: de Rimbürgers zouden ruziezoekers zijn en een gevaar voor de harmonie in de gemeente; ook vond men de schulden van Rimbürg te hoog, vreesde men de extra-lasten van de Rimbürgse armen en voelde men er niets voor te moeten opdraaien voor de kosten van een nieuwe school die overigens voor een belangrijk deel werd bevolkt door kinderen uit Broekhuizen, dat hoorde bij Ubach over Worms.

De Tweede Kamer liet zich overtuigen door de argumenten van de Rimbürgers en maakte zo een einde aan een historie van 90 jaar.

Aan de hand van wat jaartallen zal ik die die historie hierna kort beschrijven.

1795

In 1795 wordt het huidige Limburg bij Frankrijk ingelijfd op verzoek van onder anderen de Hollandse Patriotten. De Fransen voeren bijna onmiddellijk een centraal bestuur in. Rimbürg gaat als zelfstandige gemeente deel uitmaken van het departement Nedermaas; Broekhuizen, Waubach, Groenstraat en Abdissenbosch worden een andere gemeente onder de naam Ubach over Worms. Deze toestand zal 20 jaar blijven bestaan, tot de val van Napoleon in 1815. De gevolgen van deze gebeurtenis zijn groot: de adel verliest zijn invloed, de oude politieke versnippering verdwijnt, in het hele gebied worden het bestuur, het rechtssysteem, het muntstelsel en de misdaadbestrijding geuniformeerd. De gemeente Rimbürg is gelegen aan beide kanten van de rivier de Worm. Een deel van de huidige hoeve De Kruisstraat wordt ingericht als gemeentehuis.

1815

De vrede van Wenen (Wener congres) herstelt de rol van de adel maar laat een

belangrijk deel van de in de Franse tijd ingevoerde veranderingen bestaan. Limburg wordt toegewezen aan de prins van Oranje. De Worm wordt aangewezen als grens tussen Nederland en de staten van de Duitse Bond, met als gevolg dat Rimburch wordt opgesplitst in een Duits en een Nederlands deel. Het grootste stuk ligt aan de Duitse kant. Het Nederlands deel blijft een zelfstandige gemeente: ze beslaat 200 hectare grond en heeft ongeveer 250 inwoners. Vanaf het begin wordt getwijfeld aan zijn levensvatbaarheid.

1827

De burgemeesters van Eygelshoven, Ubach over Worms en Rimburch onderzoeken de mogelijkheid van een fusie. Gesuggereerd wordt Rimburch te voegen bij Ubach over Worms. Deze poging loopt op niets uit omdat Ubach over Worms er niets voor voelt opgezadeld te worden met de armoede, de schulden en de slechte verhoudingen van Rimburch, waar men zelfs geen armenkas heeft.

1839

Vrede met België. Limburg wordt definitief een Nederlandse provincie en blijft tegelijkertijd een hertogdom dat aangesloten is bij de Duitse bond. Veel Rimburchers voelen voor volledige aansluiting bij de Duitsers.

1848

De burgemeester van Rimburch neemt in Frankfurt deel aan een demonstratie voor de Duitse eenheid. Hij stemt voor aansluiting bij de Duitsers. Dit wordt hem door de Hollanders niet in dank afgenomen. Hij wordt afgezet.

1852

Een nieuwe poging om Rimburch samen te voegen met Ubach over Worms. De raad van Rimburch is tegen omdat er door de samenvoeging teveel schade zou ontstaan: kostbare gebruiken en gewoontes, verworven rechten en een goed beheerssysteem zouden verloren gaan. Ook denkt de raad dat Rimburch in Ubach over Worms niet mee zal tellen, terwijl men zich nu best zelf kan bedruipen.

1862

Er wordt opnieuw onderhandeld. Het voorstel is Broekhuizen los te maken uit het verband van Ubach over Worms en het bij de gemeente Rimbürg te voegen. Een voor de hand liggend idee, zou men zeggen, want vormden Broekhuizen en Rimbürg al niet van oudsher een natuurlijke leefgemeenschap? Toch mislukt de poging door verzet van de Broekhuizers die bang zijn, dat ze na samenvoeging met Rimbürg moeten opdraaien voor de kosten van een nieuwe school. En daar hebben ze geen zin in, ook al gaan hun kinderen al sinds 1726 school in Rimbürg.

1885

Een aantal Rimbürgers wendt zich rechtstreeks tot de Staten Generaal met het verzoek te besluiten tot een samenvoeging van hun gemeente met Ubach over Worms.

1887

De samenvoeging is een feit. Op 6 februari worden verkiezingen gehouden voor de nieuwe raad. Er wordt geen vertegenwoordiger uit Rimbürg gekozen.

De samenvoeging verloopt verder geruisloos. De schulden van Rimbürg vallen mee (er is zelfs een armenkas), de vrees voor verstoring van de gemeentelijke harmonie wordt gelogenstraft. In 1890 komt er een nieuwe school. Wel blijft men nog tot 1920 werken met gescheiden rekeningen.

A.Verreck

Dit relaas is de neerslag van een klein onderzoek ter voorbereiding van een gesprek over deze herindeling voor de ROZ. De gegevens voor dit artikel heb ik gevonden in:

H.M.H.Goossens	Ubach over Worms (van Overworms kwartier tot gemeente Landgraaf) 1981
H.J.M.E.Hanssen	Die Rimbürg, Geschichte der Burg, der ehemalige herrschaft bezw. freien Reichsherrschaft, in der gemeinde Rimbürg 1912
L.Kahlen	Ubach-Palenberg in Vergangenheit, gegenwart und Zukunft
Ubach over Worms	Jaarverslagen 1886 en 1887

UITNODIGING

Op **dinsdag 10 december** aanstaande organiseert de sectie Dialect zijn jaarlijkse vertellersavond. Het thema is dit jaar: **Krismes en Sinterkloas** bei os heem. De leden van de sectie hebben een aantal prachtige verhalen gedichten voorbereid. **Er is een gast, namelijk Wiel Das uit Lauradorp**, die in een zelfgeschreven kerstverhaal veel herinneringen zal ophalen uit zijn tijd op de mijn Laura. *De aanwezigen krijgen ruim de gelegenheid om hun eigen verhalen te vertellen.*

De avond wordt gehouden in ons verenigingslokaal Curacaostraat 1 en begint om 19.30 uur. De toegang is vrij.

Enkele aanvullende historische notities over het kruis aan de Lindegracht in Rimborg.

Het huidige kruisbeeld, dat in verband met een wegreconstructie tegenover de lindeboom staat, is in 1902 geschonken door de heer en mevrouw Ross die woonden in de oude boerderij van de familie Sovelee. Het stond onder de lindeboom op de plaats waar al sinds mensenheugenis een kruisbeeld staat. Het oude houten kruis kwam terecht in de timmermanswerkplaats van Albert Borghans en het handgesneden houten corpus uit de 18e eeuw werd opgehangen in de gang van het huis van timmerman Mathieu Douven. Het kruis is verloren gegaan. Het corpus is omstreeks 1934 geërfd door Josef Douven en heeft tot ongeveer 1960 in zijn huis gehangen. Toen heeft hij het op verzoek van pastoor Boyens geschonken aan de kerk van Rimborg, in ruil voor een kleiner modern kruisbeeld. Vanaf 1960 heeft het tot aan de restauratie van de kerk boven de preekstoel gehangen. Na de restauratie is het terechtgekomen in de sacristie. Tegenwoordig hangt het onder het oxaal van de kerk tussen het beeld van de Moeder van Smarten en de huidige toegangs deur van de kerk. Tegelijk met de aanschaf van het nieuwe kruis plantten de heer en mevrouw Ross een jonge boom die te zijner tijd de plaats moest innemen van de oude lindeboom, die het volgens hen niet lang meer zou maken. De jonge boom is allang verdwenen. De oude boom staat er nog steeds.

Uit het kookboek van de Famille Schnitzeler

KÜCHEN-RECEPTEN.

Karpe zu zu riohten.

Man Mache ihn rein, thue die blasz und die gall hinweg, alles übriche was bei ihn ist, ist gut. Man schneidet ihn dan zu stücken, macht noch schnitt über die stücken und so ist er bereit um in die brühe gethan zu werden, wo zu man nimmt schalott, zwiebel ganz klein geschnitten, in butter übers feuer gesetzt, mit ein wenig mehl zusammen braten lassen. Hernach ein glasz essig und dan wein hinzugehan, wohl untereinander gerührt, alsdan den karp darin gelegt, citronscheiben, gimber, knoblauch, nägel und wen man anschoren hat, selbige nach den zwiebel darin gethan.

Eijer zu kochen, dasz die nicht hart werden.

Setze selbiche in frisches wasser, lasz sie darin stehen bis zum gebrauch. so bleiben sie weich und gut.
Eijer kochen in ejsen ist besser als in kupfer.

Eine maroktourte zu machen.

Nimm gute milch, lasz selbige aufgehen, breche alsdan darin beschütten oder vom besten weissbrod, lass es, dieses wird wie ein breij, dan nimms ab. Lasz es kalt werden. Danach 6 ad 7 eijerdotter mark so dick als ein hühnereij, klein geschnitten, von eine halbe zitron die schale geraspelt und auch etwas von dem saft der zitron dazu und ein wenig zucker. Alsdan in einen fladenteich, alwo die auswendige krust auser sehr verhoben, in ofen gesetzt.

Niersohnitten zu machen.

Die niere vom kalbsbraten samt etwas vom fettesten fleisch mit etwas peterse-
lie uns zitronschal untereinander gehakt, alsdan
3 ad 4 eijer stark darunter geklopft, demnächst selber auf ein schnit weisbrod

Fleisch zu conserviren im sommer.

So bald man es bekommt, stellt man es an einen kühlen ort. bestreut es mit fein gestossene salz und ebenfals mit feinen pfeffer. Stell es also in einen schranck oder sonst wo hin, wo doch die luft hinkommen kan und darum aus einander, und ein tuch is essig getuncket, darüber geschlagen. Will mans 3 oder 4 wochen aufbewahren so musz man obiges oft wiederhohlen.

Will man dan davon kochen, so musz dasselbe 3 ad 4 mal gewaschen werden, so schmeckt es wie frisches. Wo das fleisch feuchtig oder nasz ist, kan man ganzen pfeffer hinzu thun oder ein stecken. Das nach einer kirmes oder sonsten von allerhand braten oder andere übergeblieben fleisch schneijde man in mittelmäsigen stucken, lege es in einen tigel, worin man zuerst geschnittenes speck gelegt hat, thue ein wenig salz, 4 oder 5 pfefferkörner, auch soviele groffelsnägel samst essig dazu, auch wenn man jeu vom braten hat, und lasse es ungefehr eine halbe stunde kochen.

Wird nachher kalt gegessen und hält sich wohl 14 tagen.

Champions zu kennen und zu aocommodiren.

Diejenigen welche oben weisz und unten roth oder bräunlich gelb sind, sind allein gut, die andere taugen nicht.

Die weisse schaale wird abgeschübt und der stengel weggeworfen

Darnach eine halbe stunde in wasser gelegt, alsdan wasser aufs feuer gehangen, worin ein krust schwarzbrod, ein wenig salz und ein stück stahl gelegt wird, alsdan die gewässerte champions. Und wenn sie gaar gekochet sind werden sie ausgenommen, in ein geschirr gethan, mit ein wenig butter, pfeffer, salz, schalott oder zwiebel darin braten oder stofen lassen.

Heffen.

Heffen soll vor dem gebrauch gewässert werde, sonst schmeckt die speise oder backwerck bitter oder gatts dadurch.

auf beijde seiten etwa ein finger dick geschmieret, und wohl in butter in der pfanne gebraten, dabey die korinten nicht zu vergessen

Ein spannferkel zu bereiten.

Lasse dasselbe mit wasser und essig kochen; wenn es gaar ist so lege es in ein schüssel, worin zuvor zitronscheiben und lorbeer blätter gelegt. Wenn es kalt geworden, wende es um.

Hasenpfeffer zu machen.

Man Läst etwas butter aufgehen und den hasenpfeffer oder die stückchen mit zweij lorbeerblätter langsam darin damfen. Wenn es so ein stunde gedämpfet hat, so schüttet man ein halbes glasz essig dazu, alsdan nimmt man ein ander geschirr und thut darin einen starcken stich butter mit einen starcken löffel mehl und lässt selbiges braun werden. Es musz immer gerühret werden, bis es ganz braun ist. Alsdan längt man es auf mit brüh, und rühret beständig darin, damit es nicht knöpelt. Man thut darin etwas salz, 2 ad 3 zitronscheiben, etwas gestossene groffelsnägel, mit etwas essig und weissen zucker, dasz die brüh bittersüsz wird.

Und wenn dieser dan wohl gekochet hat, schüttet man es auf den hasenpfeffer und läst es damit völlig gaar kochen.

Senf oder mostart.

Der senf oder mostart saam soll nicht länger dan 8 tagen im stroh gelassen werden, so bleibt er fein gelb.

Um denselben recht gut zum essen zu bereiten brenne man das fein gesiebte mehl in einer pfanne, aber nur wenig, mache es an mit wasser und ein wenig salz, so ist er recht starck.

Man musz aber einmalen essig beim mostart nehmen, sonst arbeitet er sich aus und hält sich nicht.

Aanwinsten

Dhr. **H.M.H. Goossens** heeft nogmaals een gedeelte van zijn heemkundige verzameling bestaande uit een 70-tal delen in bruikleen afgestaan aan onze vereniging. Het betreft kopieën van publikaties op heemkundig/genealogisch gebied uit onder andere Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins, Annalen des Historischen Verreins Niederrhein, Publications etc. die hoofdzakelijk op de oostelijke mijnstreek en aangrenzende gebieden betrekking hebben.

Een volledige artikelsgewijze inventaris is door hem opgesteld en in ons archief onder nummer **Doc. 3-38** te raadplegen.

Van **Mw. Bronckers** te Eygelshoven, die tijdens het Rimburgs dorpsfeest onze vereniging een tweetal houten balken beloofde, hebben wij deze ook ontvangen.

Het zijn balken die uit oude huizen te Waubach zouden stammen. Beide bevatten een inscriptie die een aanwijzing zou moeten zijn voor hun herkomst. Nader onderzoek zal dit moeten uitwijzen.

Uil
Elk meent zijn uil een valk te zijn.
Het is beter met de uil gezeten dan met de
valk gevlogen.
Uilen vliegen met geen bonte kraaien.

VAN DE REDACTIE

Ja dit is het laatste nummer van Bulletin in het jaar 1996.

Dit Bulletin verschijnt 4 x per jaar. Wij hebben in totaal nu 49 nummers uitgegeven. Nu horen wij U denken: "Die vent kan niet tellen". Jawel hoor tot 50 kom ik nog. Even toelichten.

Ons eerste Bulletin verscheen in december 1984 en dit eerste nummer hebben wij opgenomen in onze eerste jaargang die in 1985 is verschenen. Onze eerste jaargang bestond dus uit vijf nummers. Nu klopt het dus.

Vier nummers per jaar is niet veel maar een Heemkunde man of vrouw wil graag iets bewaren en dan is 4 Bulletins wel veel want na enkele jaren is het toch een begin van een grote stapel. Daarom besloten we enkele jaren geleden om elke 3 jaar de dan verschenen Bulletins samen te binden en nu hebben we in ons archief al 3 leuke boekjes die elk zo rond de 100 blz. bevatten zodat onze verzameling nu nu leuk uitziet.

Het is een gewoonte van ons geworden om op het einde van elke drie jaar onze leden hieraan te herinneren en daarom volgt nu een mededeling: Zij die dit graag willen kunnen ons die bulletins toezenden of brengen en dan zorgen wij er voor dat jullie dan één boekje retour ontvangen.

Natuurlijk kan dit bij onze lage contributie niet gratis zo'n boekje gaat U f.5,-- kosten.

Is er interesse? Bezorg ons dan de nummers v.d. laatste 3 jaar plus f.5,-- vóór 15 januari 1997 en een maand later krijgt U dan een handig boekje thuis bezorgd.

Als Sinte Lucie komt
lengen de dagen een vlooiensprong.

VERJOARDAG

Hat uër dat óch?.....Wen ich óp d'r verjoardaagskalender kiek, (deß bi-j mich, wie bi-j de mießtste luuj óp 't klingste keeëmerke hink} da vang ich mich al aa zörg te make, uvver wat ich d'r nieëkste in de ri-j wer sjenke zal..!

Ich han klingkinger in alle soate en moate. mar zoegaar de klingste hónt (wie ich meen) al aal, wat d'r Bart Smit in ziene poetiek hat. Went ich alle sjaper bi-j dem durchgemoësd han en nieks gevoonge, sjud ich mieng buësj leëg en gef aan hön mama dat geld, wat ich nit kwiet han kanne weeëde. Die mótt zich da mar zellever de bee oët ge liëf lope, um vur de kröëtsje get te vinge, wat ze nog nit hónt. Ich geëf dan de puutjes de sjiek i-gepakde kadootjes en hoof alling nog mar mit de ieër te goa sjtriëke.

Mar de groeëte, zoe tussje de 15 en de 25 joar, die kan ich de letste joare alling mar e plezeer doeë wæn ich hön ing "bijdrage in de kóste" van 't ee of anger groeët apparaat i g'n heng duj. Ich ha ummer d'r duivel gezieë aa "geld" sjinke, mar wen ich dñn get zów geëve, woeë ze nieks aa vónge, da zouw mich dat óch nit nazg. Ich ha va dñn hun "sjpieëlgood" zoevenël versjtank es wie ing ków van d'r Zóndig..... Ich ha mich ins verdeep in zoene oëtgebreide kataloog van d'r Voeë-gelzang, mar doa weëtste rammenasse gek va. Wie ich dach, dat ich noe waal get loeëzer woar woeëde, merket ich dat ich alwer zempligge rungedes hinger lopet..! 't Gieët van alderlei apparate, die d'r naam hónt, dat ze moeziek make. Mar wat d'r inne sjpektakel vingt, klinkt d'r angere wie moeziek in de oeëre. Uvver zoeget kan me zich beëter mit nieëmes ensjele.

Da has te nog de kompjoetere...!! Watvur kink hat nog ginne? "Ónger begeleiding" han ich óch al ins d'r mit "gesjpiëld" mar vur de res gon ich in inne wieje boag drum erum, zoene sjrupel han ich, dat ich inne verkieëde toets indu-j, dat zouw da nit d'r ieësjte kieër zieë. !!!

Da zunt t'r nog verlanglieskes vur d'r duiksjport, karate, sjwemme, vur 't rölkes-gedeuns, wat ze zich ónger de veut of de sjoon sjneure.... Herrgötje, d'r kop lupt dich um d'rvä.

Wat bin ich vroeë, dat ich mich als oma van d'r dómme ka haote.

E.M.-C.

MIJN JEUGD OP DE BOERDERIJ in de jaren 1920 - 1938

Door: Mevr. M.Zitzen-Heijnen.

Ja vroeger was het leven heel anders dan nu. Zelfs het kippenleven past niet meer in deze tijd.

Wat ik nog weet, toen de kippen gewoon op een boerderij moesten leven, zal ik eens vertellen.

Toen hadden ze geen legbatterijen en legmeel, (zelfs eerste en tweede soort) zoals nu, zodat ze iedere dag een ei moeten leggen.

Het moet ook licht zijn, in 't kippenhok, om maar alles er uit te halen, zodat een kippenboer er van kan leven.

Zelfs het broeden gaat electrisch.

Op iedere boerenhof was een troepje kippen van rond 'n 30 stuks en een haan.

En een kleur, mooi om aan te zien.

De haan, de baas van die bende moest ieder jaar opnieuw aangeschaft worden of omgeruild bij kennissen of familie (inteeft). Dit leren ze nu al op de lagere school. Maar wij als kinderen van toen begrepen er niets van.

Ik zie ons "Pierke" nog met onze haan in een zak, op de fiets, van "de Ham" naar "De Doom" rijden. Het moest een witte zijn, die zag hij het liefst. Hij zorgde, met mijn moeder, voor de kippen. Bij mijn vader waren het maar lastige dieren.

Ondanks dat ze 'smorgens een trog vol mais en een beetje tarwe, buiten klaar hadden staan, moesten ze toch altijd vlug over de deur van de paardenstal vliegen om in de trog te zoeken naar wat het paard overgelaten had. Maar "zij" lieten dan ook wat achter. "Kippenmanieren" zei mijn vader. Maar het paard rook het wel. Dit zijn op hun manier propere dieren, vooral op het voer. En ook die paardenstal deur moest altijd half open staan voor de frisse lucht.

Vroeger hadden ze de vleugels ook niet ingeknipt en dan was zo'n halve deur geen sta in de weg.

En die kippentroep die was ons dikwijls te slim af. Het verstoppen van de eieren was ook iets.

Mijn moeder zei: "Ga eens kijken waar die hen vandaan komt," als ze klokte.

Dat is de manier van die boeren-kippen. Het moet daar op de schuur zijn. Maar geen nest te vinden, die kokkelde niet. Overal werd gezocht. Tot boven de dorsvloer.

Dat was hoog, maar daar vonden we meerdere keren iets. Zelfs kwam daar een kloek uit die daar stiekem had gelegd en gebroed.

Zelfs op een heel klein restje stro of zaadklaver, wat klaar lag om gedorst te worden. Het was zo weinig dat men op de balken de eieren zag liggen, dat het een wonder was dat de eieren er niet door gevallen waren. Maar de eerste twee kuikens waren reeds van die hoogte naar onder gevallen.

Dat is niet erg, zei mijn moeder, zo lang als ze nuchter zijn. Toen werd een plukladder uit het schop gehaald om de koek te helpen. De rechte ladder die vast stond, kon mijn moeder niet op met die lange kleren van toen. En ik was bang voor die kloek, want het was een kwade. Het waren 16 kuikens en een vuil ei. Van die andere hen vonden we het nest toen gedorst werd. Helemaal tussen een muur en een berg tarwe. Wel anderhalve meter diep. Die had ons voor de gek gehouden. Het waren maar acht eieren. 't Was ook zo donker zeiden wij kinderen onder elkaar.

Op een bepaald ogenblik werd het kippenhok verplaatst. Buiten het erf, op een knechtenkamer, kregen ze het mooi ingericht met rekken en leghok en leghokjes en een kippenladdertje van buiten omhoog en een schuifdeurtje met een koord, dat moest 'smorgens en 's avonds dichtgemaakt worden voor de vos. Het duurde even voor ze gewend waren. (De bouw werd vroeger als woonhuis gebruikt door een knecht van de hoeve). Pierke had een kamer ingericht voor zijn duiven maar die vermeerde den zich zo dat ze zich te goed kwamen doen aan het kippenvoer. Toen dat broertje niet meer thuis was, hebben wij ze moeten opruimen. Maar de kloeken moesten nog op de hof gezet worden. Toen de runderen op de wei waren, toen was er genoeg plaats in de krib. Door de kleine venstertjes werd het ook niet te licht wat goed was om een kloek te zetten.

Tussen mijn moeder en Pierre werd overlegd.

Maar het was dikwijls lang wachten voor dat een hen ging broeden. Ondanks dat een goede kloek het leven gespaard bleef, om ieder jaar haar plicht te doen duurde het die twee wat lang. Want er moest een beetje rekening gehouden worden met de vacantie van onze student. De kippen kon hij niet vergeten. Toen het tijd was dat de eieren uit moesten komen en het een dag te lang duurde werden de eieren, die nog niet gearsten waren, gewaterd. Ofwel werden de eieren in het nest gesprenkeld met lauw water. Ook werden de

laatste eieren van de kloek in een grote kom met lauw water gelegd. En als dan een ei bewoog dan zat er zeker een levend kuiken in en moest de kloek nog een dag volhouden. Dat was een spannende tijd.

Daar moesten wij kinderen bij zijn.

En de spannende tijd dat was als een kloek voor de kuikens moest zorgen. Een paar dagen werd het kippen-gat afgesloten in de poort, zodat ze niet ver de wei in konden trekken als ze nog zo klein waren. Die kloek was gewend om overal vrij rond te lopen. En dat wilde ze ook met de grote schare van zelfs 25 tot 30 stuks. Dan stelde ze zich aan, als dat kip-pengat niet open was, alsof de wereld verging, zei m'n moeder.

Daar waren allerlei gevaren in de wei en dikwijls in de tuin.

Had weer een van de kinderen het tuinpoortje open gelaten, en dat had de kloek ook gauw gezien, dan werd gescharreld in zo'n tuin. Wormpjes genoeg. Ze konden direct nog geen groenten eten of pikken want dat moest afgetrokken worden.

Het gras onder de fruitbomen was te groot, dat hadden ze niet graag. Dan werd verderop getrokken naar de maai-weide. Ze werden door de meerkol (vlaamse gaai), de ekster en grote kraaien nagezeten. Ze weerden zich wel maar menig kuiken is in hun klauwen gekomen.

En dan dat drama van 't Philke met die kwade kloek. "Ik ben niet bang" zei ze steeds. Ja dat zusterke was ook altijd buiten te vinden bij het klein vee. Wij konden haar allemaal bang maken met: "De kloek pikt je ogen uit".

Ja ineens een geschrei in de wei en daar zat ze dan op de hurken, met de handen voor de ogen en de kloek maar springen op het hoofdje. Ze bloedde. Mijn vader was in de buurt en kwam te hulp. Het was nog een geluk bij een ongeluk, het waren maar krabben.

Maar 't wist dat 't niet meer zo kort bij de kloek moest gaan spelen.

WAAROM ? DAAROM !

Als titel twee veelzeggende woorden, welke iets aanduiden en/of vragen. In de Heemkunde zijn deze twee woorden steeds van toepassing, ofwel noodzakelijk. In het gezegde: "In het verleden ligt het heden en in het nu de toekomst," is het vanzelfsprekend dat bij het bekijken van onze omgeving in de vorm van traditie, cultuur of dorpseigene men uitgaat van het waarom en/of daarom.

Laten we in deze vorm het afgelopen jaar eens op een iets satirische wijze doorlopen, zonder iemand te willen kwetsen Over de herindeling, station of gemeente valt er steeds wel iets te "mekkeren" (op of aan te merken). Maar het kan in een gesprek steeds als onderwerp dienen.

Herindeling. Dit kwam reeds ter sprake in 1922. Toen dacht men de gemeente Nieuwenhagen in tweeën te delen (misschien om de twee toendertijd onvriendelijke parochie gemeenschappen te scheiden). Een gedeelte moest met Schaesberg en nog een beetje, bij Heerlen worden gevoegd. Het andere deel moest met Eygelshoven en Ubach over Worms de nieuwe gemeente met de naam Waubach vormen. "Waarom" dat toen geen doorgang vond, kan men beantwoorden met "Daarom", want de gehele bevolking was er niet gelukkig mee. Dus men zag er verder maar van af en het bleef zoals het was. Een nieuwe golf van herindelen rond 1980 kwam met de vraag "Waarom" Heerlen nu niet uitbreiden met de omliggende gemeenten?. Deze omliggende z.g. ENSU (Eygelshoven, Nieuwenhagen, Schaesberg en Ubach over Worms) gemeenten zagen in Heerlen's streven niet zoveel en verkozen "Daarom" samen als alternatief een eigen nieuwe gemeente te vormen. Een en ander viel bij de overheid in goede aarde, en zo is de gemeente Landgraaf ontstaan in 1982.

"Waarom" nu de Landgraafse slogan: "Bruisend" te gebruiken? "Daarom"; men wist veel zaken in een betrekkelijk korte tijd aan te pakken. Weliswaar niet tot ieders tevredenheid, maar dit is ook niet mogelijk. Het is "Daarom" dat het meest werd geprotesteerd door Landgraafs burens, Lozo en inwoners zelf. Nu in 1996 Heerlen weer naar uitbreiding met Landgraaf streeft is hierin de grote vraag (indien dit nu eens werkelijk zou gebeuren) "Waarom" is Heerlen niet gesteld op een geordend en bruisend gebied?. Het "Daarom" mag dan wel zijn dat men met de Heerlense ervaring een andere vooruitziende blik heeft voor dit gebied.

De voorheen bij Heerlen ge-

voegde plaatsen weten hiervan mee te praten. "Daarom", (met onze kortzichtige blik in de toekomst) moeten we maar afwachten "Waarom" het straks anders wordt.

Duidelijk is wel dat het 100jarig oude station van Landgraaf nog steeds aan het gestelde voldoet, hetgeen men elders van vrij nieuwe gebouwen niet kan zeggen. Onlangs lazen we dat een plaatselijk raadslid het plan opperde om financiële hulp te bieden tot verbetering bij een ophanden zijnde verbouwing van station Heerlen. Het "Waarom" is een open vraag. "Daarom" beperk dit tot Landgraafs algemeen belang. "Daarom", zorg dat het station de gehele dag bezet is, want de automaat verkoop voor een rit naar Aken voldoet niet voor kortingen op z.g. pluskaarten. Dat de VVV deze treinkaarten wenst te verkopen, zou een pluspunt zijn indien de VVV in het station gehuisvest was.

Een suggestie is "Waarom" station Landgraaf (later misschien Heerlen) niet als eindpunt van de Inter- en Nationale lijndienst gaan gebruiken? De spoorwegen waren uit de brand, het loketwerk kan bezet blijven. overstappen naar Kerkrade is eender als in Heerlen en het gebrek aan kantoorruimte te Heerlen kan met het stationsgebouw uitgebreid worden. "Daarom" alle vliegen in één klap.

Landgraaf, blijf werken in eigen huis en maak ook dit karwei bruisend af.

Sprekend over bruisend, was het vernemen dat onze bestuurders het voornemen koesteren, (in een vooruitziende blik) naast Valkenburg en Vaals, een derde Limburgse uitzichttoren te bouwen in het middengebied. Op deze (een der hoogste punten van Nederland) kan een 9 à 10 lagen woontoren komen om de toekomstige bewoners te laten genieten, niet alleen van het uitzicht maar ook van voldoende Heerlense wind.

Nu de vraag: "Waarom" wijkt de gemeente hier af van een vroegere uitspraak van de Raad v. State dd. 24 jan. 1986 om zich te houden aan het plan en omschrijving in Haskoning no 986-21-01 dd. 20-5-1985 inhoudend een beduidend lagere bebouwing. "Daarom" werd ons verduidelijkt, vraagt de Rabo-bank naar deze bebouwing en omdat de vergrijzing tevens meer woonruimte vergt. Volgens de jongste bevolkings prognose der Gedeputeerde Staten komt men tot de slotsom dat straks leegstand te verwachten valt bij de huidige vooruitziende woningbouw gezien de vergijzing te hoog is ingeschat.

Uit het ETIL onderzoek blijkt duidelijk dat een vergrijzing der bevolking nu niet meer van dien aard is als verwacht. Dus "Daarom" is deze vooruitziende blik in woningbouw achterhaald en niet als oorzaak voor de vergrijzende bevolking te hanteren. "Waarom" dan vergrijzing en oorzaak bij de bevolking zoeken indien dit niet van toepassing is.? Misschien is dit wel iets te satirisch bekeken, maar dan komt de vraag: "Waarom" met als uitleg "Daarom" Wat voor de een perfect overkomt noemt de ander: "Doa hant ze zich get va gemak".

ha.er.

HERINNERINGEN

In de loop van dit jaar werden we aan enkele belangrijke gebeurtenissen herinnerd.

Er was b.v.: "100 jaar station Schaesberg" en de L.L.T.B. bestaat 100 jaar.

Zeker heel belangrijk en interessant. Dit mogen we niet vergeten.

Maar wanneer gaan we de sluiting van de mijnen herdenken?

Neen die sluiting is nog geen 100 jaar oud.

Het is ca. 100 jaar geleden dat ze begonnen.

Niet de Domaniale mijn, die was er 100 jaar geleden al lang. De start daarvan staat genoteerd op 1815.

In 1893 begon het pas goed met het afdiepen van de Oranje Nassau mijn I in Heerlen en daarna komen nog elf jaartallen tot '55 toen de Beatrix in Vlodrop startte met afdiepen. Dat is dus geschiedenis van 1893 tot 1955. Dat heeft dus 62 jaar geduurd.

Vlugger ging het met de sluiting. De juiste datum van die sluitingen weet ik niet meer, wel het jaar.

De eerste die sloot was de Staatsmijn Hendrik in 1963 en de laatsten dat waren de Julia en de Oranje Nassau I, in 1974. Dus nu in 1966 is dit 22 jaar geleden.

We kunnen dus het 25 jarig jubileum niet "VIEREN".

"VIEREN" geloof ik niet dat wij dat kunnen. Ik ben er van overtuigd dat het afscheid met "bloedend hart" gebeurd is.

Duizenden hier in de Oostelijke mijnstreek waren nauw betrokken met de mijnen.

Gelukkig leven thans nog duizenden die een herinnering hebben aan de mijnen en dit aantal krimpt elk jaar. Het aantal personen dat zelfs niet weet wat een mijn was, groeit snel en dat zit me een beetje dwars. Een dè-zer dagen zag ik enkele mijntermen die ondergronds gebruikt werden. Dit zijn woorden die heel vlug voor ons verloren gaan en dat is jammer

Maar ja niemand heeft ze nog nodig.

Een paar wil ik nog even noemen.

Wie weet nog wat "gedeks" is?, of wat is "klöpper", "kwetsjhoot", "roetsj", "sjweeskiel", "Wesjkouw" of "zouw"?

Dit zijn er maar een paar. Maar het is leuk om deze woorden nog eens te horen.

Maar wat niet alleen leuk is maar ook interessant?.

"Waarom ging men naar de mijn werken, waaruit bestond dit werk"? enz, enz.

Ik heb eens gesproken met een paar oud mijnwerkers en hun geschiedenis vastgelegd.

Toen kreeg ik een idee en heb met onze voorzitter gesproken en hem van mijn idee vertelt. Hij vond het wel interessant en toen hebben wij besloten om het Jaarboek 1997 te wijden aan de mijnen maar dan het verhaal van de gewone mijnwerker.

Wie helpt ons? Zijn er nog ondergronders die iets kunnen vertellen?. Zeg of schrijf het ons zodat we ons Jaarboek 1967 daarmee kunnen vullen.

Kom vertel eens wat en wacht niet tot het Jaarboek uit is.

Want dan is het: "MOSTERD NA DE MAALTIJD.

Als met Kerstmis de muggen zwer-
men
kunt ge in maart uw oren wermen.

TRAKTEMENT of ZONDAGSCENT

Wat ik hieronder ga vertellen is natuurlijk erg streek gebonden.

Hoe het hier in de Oostelijke mijnstreek was, dat weet ik niet maar daar waar ik vandaan kom, (dat is de Meierij in Noord Brabant, het gebied onder den Bosch) daar was dat zo. Maar dan zo ongeveer 70 - 75 jaar geleden. Het was bij ons de gewoonte dat je zondags na het eten je zondagsgeld kreeg.

Kinderen onder de vijf jaar kregen een of twee centen. Van je vijfde tot je zevende drie centen.

Had je de communie gedaan dan was dat vijf centen tot aan je grote communie. En dan kreeg je tien of vijftien centen tot je ging werken.

Het gebeurde wel eens dat je na het lof een cent extra kreeg voor je goed gedrag in de afgelopen week.

Heel goed kan ik me nog herinneren dat ik op de dag dat ik gevormd werd (ik meen dat ik toen elf jaar was) van mijn vader een kwartje kreeg. Ik was "MAN" geworden zo zei hij. Ook weet ik dat ik me toen CAPITALIST voelde. Maar nu verder over het zondagsgeld.

Dit kon je in elke winkel, waar snoep verkocht werd, kwijt. Je zag zondagsmiddags de kinderen van de ene naar de andere winkel trekken. Dat kwam omdat elke winkel zijn specialiteit had en omdat je soms in een winkel niet vond waar je je zinnen op gezet had, want dan ging je rustig verder tot je gevonden had wat je zocht. Ja de winkels waren wel goed gesorteerd, je kon uit wel 20 tot 25 verschillende soorten snoep je keus maken. Soms, een heel enkele keer, hield je een of anderhalve cent over, die gaf je dan terug aan je moeder, voor je spaarpot. En op die spaarpot was je heel trots.

*Haken en ogen,
Tikke, takke, togen;
verguld papier,
morgen zijn we weer hier
Waar is mijn brief gebleven?
Achter op mijn rug geschreven.*

PRETTIGE FEESTDAGEN
VOORSPOEDIG en een NIEUW JAAR

